

IKÄÄNTYNEIDEN MONIKULTTUURINEN RYHMÄTOIMINTA

**Heli Mustamaa
Kati Pölkki**

**Opinnäytetyö
Marraskuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) MUSTAMAA, Heli PÖLKKI, Kati	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 67 + 8	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi IKÄÄNTYNEIDEN MONIKULTTUURINEN RYHMÄTOIMINTA		
Koulutusohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KOKKO, Marja-Liisa		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalvelut, Jyväskylän kaupunkiseurakunnan maahanmuuttajatyö, Huhtasuon päiväkeskus, Vapaaehtoistoiminnan keskus VaPari		
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää uutta monikulttuurista toimintaa seniori- ja vanhustyön kentällä. Toiminnallisen työn tavoitteena oli mahdollistaa ikääntyvien maahanmuuttajien ja suomalaisten senioreiden sosiaalinen vuorovaikutus, selvittää mitä se heille itselleen merkitsi sekä kokeilla, kehittää ja arvioida ikääntyneiden monikulttuuriseen ryhmätoimintaan sopivia menetelmiä. Tavoitteiden saavuttamiseksi kokosimme ikääntyneiden monikulttuurisen ryhmän, joka kokoontui 10 kertaa Huhtasuon päiväkeskuksella keuhällä 2006. Toiminta suunniteltiin mahdollisimman asiakaslähtöiseksi ja asiakkaiden omat taidot ja erityisosaaminen pyrittiin saamaan esille. Toiminnallisista menetelmistä kädentaidot soveltuivat ryhmään jossa osallistujilla oli eri äidinkieli. Tavoitteiden toteutumista arvioitiin haastatteleamalla kuutta ryhmäläistä, toimeksiantajien edustajia, sekä Virma-projektin yhteistyökumppaneita. Ryhmätoiminnan yhteydessä tapahtuva osallistuva havainnointi oli myös yksi arviointikeino. Arvioinnin pohjalta voidaan todeta, että ryhmätoiminta antoi mahdollisuuden erilaisten ikääntyneiden sosiaaliseen vuorovaikutukseen, vaikka kiinteän ryhmän muodostuminen olisi vaatinut enemmän kokoontumiskertoja ja toiminnasta tiedottamista. Lähes kaikki ryhmään osallistuneet haastatellut kokivat monikulttuurisen kerhotoiminnan tarpeelliseksi. Myös ryhmän toiminnallinen luonne koettiin pääasiallisesti onnistuneeksi. Ikääntyneet maahanmuuttajat tuovat oman haasteensa ikääntyneiden palveluiden kehittämiseen. Monikulttuurinen ryhmätoiminta on yksi vaihtoehto suunniteltaessa monipuolista seniori- ja vanhustyötä.		
Avainsanat (asiasanat) ikääntyneet maahanmuuttajat, päiväkeskustoiminta, ryhmänohjaus, vapaaehtoistoiminta		
Muut tiedot		

Author(s) MUSTAMAA, Heli PÖLKKI, Kati	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 67 + 8	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title MULTICULTURAL GROUPACTIVITY FOR AGED PEOPLE		
Degree Programme Social services		
Tutor(s) KOKKO, Marja-Liisa		
Assigned by City of Jyväskylä Immigrant Services, Jyväskylä Citycongregation Immigrant work, Huhtasuo day centre, Volunteerwork centre Vapari		
Abstract The purpose of the study was to develop new multicultural activities for elderly care. Main goal of the functional study was to create a place where the aged immigrants and Finnish elderly could interact socially, study what it meant for themselves and try out, develop and evaluate methods which would be suitable for multicultural group. To achieve the target a multicultural group of aged people was formed and they got together 10 times at Huhtasuo day centre in spring 2006. The activity was planned as customer-oriented as possible and the purpose was to bring out the skills and special knowledge of the aged people. Handskills were suitable method for a group where members spoke different language. The study was carried out by interviewing six groupmembers, represents of organizations which assigned our study, and partners who work together in project called Virma. One of the methods was to observe the group by taking part in its actions as a group. As a result it can be noticed that groupwork gave seniors chance different kind of elderly persons to interact socially, though close groupformation would require more groupmeetings and publicity. Almost everybody who took part in this action and were interviewed experienced that multicultural groupwork was necessary. Also the groupworks activity was experienced as a good solution. Elderly immigrants bring also their own challenges to develop aged people's services. Multicultural groupwork is one alternative choice when multifaceted senior and elderlywork is planned.		
Keywords elderly immigrants, daycenter activity, group guidance, volunteer activity		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 IDEASTA TOIMINNAKSI	2
2 IKÄÄNTYNEIDEN MONIKULTTUURISEN RYHMÄTOIMINNAN TAUSTA	4
2.1 Ikääntyneiden päivätoiminta	4
2.2 Ikääntyvät maahanmuuttajat	10
2.3 Vapaaehtoistoiminta ikäihmisten tukena	12
2.4 Ryhmätoiminnan merkitys ikääntyneille	14
2.4.1 Sosiaalinen vuorovaikutus	14
2.4.2 Sosiaaliset suhteet	15
2.4.3 Vertaisuus	16
2.4.4 Yhteisöllisyyden kokemukset	18
2.4.5 Monikulttuurinen konteksti	19
2.4.6 Luovat menetelmät	19
2.5 Ryhmän ohjaaminen	20
3 TOIMINNAN TOTEUTUS	24
3.1 Toiminnan lähtökohdat ja kohderyhmä	24
3.2 Toiminnan tarkoitus ja tavoitteet	28
3.3 Toiminnan resurssit	29
3.4 Toiminnan eteneminen	30
3.4.1 Toiminnasta tiedottaminen	30
3.4.2 Toiminnan toteuttaminen	31
4 ARVIOINTI	39
4.1 Arviointikeinot	39
4.2 Suomalaisten ja maahanmuuttajajäseniöiden sosiaalisen vuorovaikutuksen onnistuminen	42
4.3 Työmenetelmien toimivuus ja kehittämisideat	50
4.4 Monikulttuurisen ryhmän merkitys osallistujille	53
4.5 Arvioinnin luotettavuuteen vaikuttavat tekijät	55
5 POHDINTA	56
LÄHTEET	63
LIITTEET	68
Liite 1. SWOT - analyysi	68
Liite 2. Monikulttuurinen kerho- esite	70
Liite 3. Ryhmäläisten haastattelulomake	71
Liite 4. Toimeksiantajien ja yhteistyökumppaneiden loppupalaverin asialista	75

1 IDEASTA TOIMINNAKSI

Opinnäytetyömme taustalla vaikutti kiinnostus monikulttuuriseen työhön, ennaltaehkäisevään seniori- ja vanhustyöhön sekä luoviin menetelmiin. Ajatus ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten senioreiden sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistamisesta tuli omien havaintojen kautta. Tämänäyttelistä toimintaa ei oman käsityksemme mukaan Jyväskylässä ollut, ja uuden toiminnan kehittäminen tuntui ajankohtaiselta.

Toimeksiantajiemme Jyväskylän Maahanmuuttajapalveluiden, Vapaaehtoistoiminnan keskus Vaparin, Jyväskylän kaupunkiseurakunnan maahanmuuttajatyön ja Huh-tasuon päiväkeskuksen yhteyshenkilöt olivat kanssamme samaa mieltä aiheen ajankohtaisuudesta. Päädyimme neljään toimeksiantajaan, koska aihe koskettaa eri sektoreilla työskenteleviä ammattilaisia ja samalla saimme vahvan tukiverkoston omalle työllemme. Työn avulla oli myös mahdollisuus nostaa esiin sosiaalialan sisäistä moniammatillista yhteistyötä. Myöhemmin yhteistyökumppaniksemme tuli myös Virma-projekti, jolla oli samansuuntaisia tavoitteita opinnäytetyömme kanssa.

Kun lähdimme kartoittamaan mahdollista olemassa olevaa ikääntyneille maahanmuuttajille ja suomalaisille senioreille tarkoitettua yhteistä toimintaa Jyväskylässä vahvistui ennakkokäsityksemme siitä, että toimintaa ei sillä hetkellä ollut. Myös teorian tietoa tai vastaavia tutkimuksia aiheesta emme löytäneet. Ainoa mahdollisuus tutkia aihetta oli aloittaa ikääntyneille suomalaisille ja maahanmuuttajille tarkoitettu ryhmätoiminta, jonka avulla kulttuurien välinen kohtaaminen voitaisiin mahdollistaa. Näin ollen päädyimme toiminnallisen opinnäytetyön tekemiseen, jonka puitteissa käynnistimme Ikääntyneiden monikulttuurisen kerhon. Ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistamisen lisäksi tavoitteenamme oli kokeilla ja arvioida monikulttuuriseen ryhmätoimintaan sopivia menetelmiä ja selvittää ryhmäläisten kokemuksia toiminnasta.

Ikääntyneiden monikulttuurisen ryhmätoiminnan tausta koostuu päivätoiminnan roolista, ikääntyneistä maahanmuuttajista, vapaaehtoistyön ja ikääntyneiden ryhmätoiminnan merkityksestä sekä ohjaamiseen ja luoviin työmenetelmiin liittyvästä teoriasta.

Teoriatieto, jota päiväkeskustoiminnasta löytyy, kertoo sen sisältöjen määrittelemättömyydestä. Osittain tämä johtuu ehkä myös siitä, että päivätoimintaa ei ole kehitetty ja tutkittu riittävästi. Sisältöihin ja menetelmiin ei ole olemassa ohjeistusta. Ikääntyneiden maahanmuuttajien huomioiminen päivätoiminnassa on vielä alkuvaiheessa. Päivätoimintaa ei ole suunniteltu tukemaan maahanmuuttajien integroitumista, vaikka yksi sen tavoitteista onkin sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistaminen. Päiväkeskustoiminta ei aina palvele parhaalla mahdollisella tavalla edes suomalaisia ikääntyneitä, koska käytännössä resurssit ovat pienet ja toiminta on usein suunnattu mahdollisimman suurta joukkoa ajatellen.

Ikääntyviin maahanmuuttajiin liittyvä tieto on melko uutta, eikä kokemusta tiedon soveltamisesta käytäntöön juurikaan ole. Lukemassamme kirjallisuudessa mainitaan suhteet valtaväestön edustajiin tärkeiksi, mutta konkreettisia toimintamalleja on vielä vähän. Tieto on lähinnä ”faktoja luettelevaa”. Osittain tämä johtuu ehkä myös siitä, että toiminnan kehittäminen ei ole selkeästi kenenkään vastuulla. Kotoutumista tukevat toimenpiteet on suunnattu pääasiassa työikäisille ja lapsille, eli heille, joiden kotouttaminen on ”kannattavaa”. Tässä suhteessa ikääntyvät maahanmuuttajat ovat väliinpuotoajia. Maahanmuuttajien kohdalla puhutaan paljon perhekeskeisyydestä, vaikka käytännössä se ei toimi suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä on erityisesti tulevaisuuden haaste, kun nuoremmat sukupolvet kotoutuvat ikääntyneitä maahanmuuttajia paremmin. Kulttuurien kohtaaminen voi antaa paljon puolin ja toisin, mutta se vaatii myös sopeutumista molemmilta osapuolilta.

Työssämme yhdistyy näiden edellä mainittujen näkökulmien kanssa ikääntyneiden ryhmätoiminnan eri ulottuvuudet, vapaaehtoistoiminnan soveltaminen ryhmätoimintaan sekä itse ryhmän ohjaus ja luovat menetelmät. Ryhmätoiminnan merkitykset ovat yhteisiä niin ikääntyneille maahanmuuttajille kuin suomalaisillekin. Monikulttuurisen ryhmän ohjauksessa voidaan soveltaa yleistä ohjaamisen teoriaa ja erityisesti luovia menetelmiä. Vapaaehtoistoiminnan soveltamismahdollisuus toimii siten, että vapaaehtoinen on mukana aktiivisena ja muita innostavana ryhmäläisenä. Tavoitteenamme oli kehittää mahdollisimman asiakaslähtöistä toimintaa.

2 IKÄÄNTYNEIDEN MONIKULTTUURISEN RYHMÄTOIMINNAN TAUSTA

2.1 Ikääntyneiden päivätoiminta

Päivätoiminta osana vanhuspalveluita

Opinnäytetyömme liittyy keskeisesti ikääntyneiden päivätoimintaan, vaikka se ei ole ainoa mahdollinen ympäristö aiheemme tarkasteluun. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä hahmottaa miten, päivätoiminta sijoittuu suhteessa muihin ikääntyneille tarkoitettuihin palveluihin. *Vanhusten keskeiset palvelumuodot* koostuvat asumispalveluista, tukipalveluista, kotipalvelusta ja kotisairaanhoidosta, kuntoutus-, apuväline- ja terveyspalveluista, laitoshoidosta, omaishoidon tuesta sekä veteraanipalveluista ja – etuuksista. Päivätoiminta kuuluu tukipalveluihin ateriapalvelun, kuljetuspalveluiden ja saattoavun, turvapuhelinpalveluiden, kylvetyksen, vaatehuollon ja siivouksen ohella. Tukipalveluiden tarkoituksena on edistää ikääntyneen omatoimista selviytymistä ja mahdollistaa sosiaalinen kanssakäyminen. (Ikäihmisten palvelut 2006.)

Vanhuspalvelut ovat olleet ja ovat edelleen muutospaineen keskellä lisääntyvän palvelutarpeen vuoksi. Perinteistä palvelurakennetta on muutettu, jonka seurauksena muun muassa vanhainkoti- ja muuta laitoshoittoa on korvattu tehostetulla palveluasumisella. Vaaraman ja Lehdon (1996, 39) artikkelista käy ilmi, että avopalvelun ja ehkäisevän työn kehittäminen on ollut tavoitteena jo 1990-luvun alussa samaan aikaan, kun taloudellisuuden lisääminen korostui. Käytännössä avopalveluiden kehittäminen on siirtänyt vanhuspalvelujen henkilöstön palveluasumiseen, jota Vaarama, Hakkarainen, Voutilainen ja Päivärinta (2000, 96 - 97) luonnehtivat osuvasti ”avopalvelun laitostamiseksi”. Palveluita on painotettu kotona asumista tukevaan suuntaan, vaikka tosiasiaassa kotona tapahtuvien palveluiden määrä on vähentynyt suhteutettuna ikääntyneiden määrään. Kotipalvelua saavat vain kaikkein huonokuntoisimmat, mikä puolestaan on ristiriidassa kotona asumisen tukemisen tavoitteen kanssa. Ennaltaehkäisevässä työssä onkin tarvetta uusille keinoille. Haasteena on palveluiden kehittäminen niin sisällöllisesti kuin määrällisestikin. (Vaarama, Voutilainen & Kauppinen 2005, 37, 41, 54 - 55, 57).

Palveluiden tuottamisessa on siirrytty entistä monimuotoisempiin vaihtoehtoihin, mikä luonnollisesti vaikuttaa myös palveluiden sisältöihin. Tämä ilmiö mainitaan myös Paasivaaran (2004) artikkelissa. Vanhus- ja muiden järjestöjen lisäksi vanhusten palveluiden tuottaminen on viime vuosina siirtynyt entistä enemmän myös yksityisille tahoille. Julkista huolenpitoa pyritään korvaamaan muilla keinoilla tuotetuilla palveluilla, ja myös perheiden merkitys huolenpidon tuottamisessa korostuu entisestään. (Mts. 20, 30.)

Kunnat voivat tuottaa palvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostaa ne ulkopuolisilta palveluntarjoajilta. Jokainen kunta päättää omalla kohdallaan, mitä palveluita se tarjoaa (Ikäihmisten palvelut 2006). Vanhuspalveluita varten ei ole omaa lainsäädäntöä, vaan palveluiden toteuttamisen taustalla on useita eri lakeja (Vanhuspoliittinen ohjelma 2001, 2). Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton yhteinen Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus (2001, 2 - 3) kuitenkin velvoittaa kuntia tekemään vanhuspoliittiset strategiat ja ohjelmat, joiden tavoitteena on myös kehittää vanhuspalveluita.

Jyväskylän vanhuspoliittinen strategia 2002 – 2010 korostaa ikääntyneiden kotona selviytymistä edistävien palveluiden järjestämistä. Myös sosiaalisen kanssakäymisen ja päivätoiminnan merkitykset ennaltaehkäisevänä työnä tuodaan vahvasti esiin. Strategian tavoitteissa on myös mainittu ikääntyneiden maahanmuuttajien erityistarpeina kielen ja kulttuurin huomioon ottavat palvelut. Päiväkeskustoiminnan yhdeksi käytännön tavoitteeksi on muun muassa lueteltu kerhotoiminnan, retkien ja juhlien lisääminen. Ikääntyneet maahanmuuttajat on huomioitu päiväkeskustoiminnan tavoitteissa erityisryhmien toimintapäivien kohdalla sekä vapaaehtoistoiminnan laajentamisen yhteydessä, jossa tavoitteena on heidän sosiaalisten verkostojensa tukeminen. (Elämää ja hyvinvointia ikääntyville ihmisille 2002.) Jyväskylän vanhuspoliittisen strategian tavoitteet ovat ajan tasalla, mutta herää kysymys niiden toteutumisesta. Kuinka paljon asiat ovat käytännön tasolla muuttuneet resurssien kiristyessä?

Jyväskylän vanhuspoliittisen strategian vertailukohteeksi valikoitui Turun kaupungin vanhuspoliittinen ohjelma (2001) siitä syystä, että Turussa asuu paljon maahanmuuttajia. Olisi voinut olettaa, että vanhuspoliittisessa ohjelmassa myös ikääntyneet maahanmuuttajat näkyisivät. Erillisiä tavoitteita ei kuitenkaan esiintynyt. Ovatko he marginaalinen ryhmä, jota ei kannata erikseen mainita, vai ovatko palvelut jo kehittyneet

ikäntyviä maahanmuuttajia palveleviksi? Vanhuspoliittisen ohjelman pääpaino oli hoidollisuudessa, eikä päivätoimintaa käsitelty erikseen. Ilmeisesti sen ajatellaan kooluvan avohoidon palveluihin sen tarkemmin sitä määrittelemättä.

Myös vanhuspalveluita käsittelevässä kirjallisuudessa on päivätoiminnan sisältöä ja merkitystä käsitelty vähän. Usein sosiaalisen kanssakäymisen merkitys mainitaan sosiaalisen toimintakyvyn yhteydessä fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn rinnalla. Tieto painottuu kuitenkin kahteen viimeksi mainittuun ja hoitotyöhön. Päivätoimintaa koskevan tiedon vähyys saa ihmettelemään, kuinka pitkälle päivätoiminnan mahdollisuudet ennaltaehkäisevänä työmuotona tiedostetaan. Tästä syystä näemme päivätoimintojen sisältöjen kehittämisen yhdeksi ajan haasteeksi.

Uusi asia ikääntyneiden päivätoiminta ei kuitenkaan ole, sillä kotona asuvien vanhus-ten virkistys- ja harrastustoiminnan sekä muutenkin avohuollon tarve on tunnustettu jo 1950-luvulta lähtien. Aluksi päivätoimintoja kehittivät erityisesti järjestöt ja seurakunnat. Kunnallisen päivätoiminnan kehitys suuntautui avopalveluita tukevaksi, kun taas sosiaaliset, kulttuuriset ja henkiset merkitykset korostuvat järjestöjen päivätoiminnassa. (Koskinen, Aalto, Hakonen & Päivärinta 1998, 44 - 45, 47 - 48.)

Päivätoiminnasta ja päiväkeskustoiminnasta puhuttaessa ne ymmärretään usein samaksi asiaksi. Koskinen ja muut (1998) toteavatkin, että päivätoiminnoilla ei ole vakiintuneita käsitteitä, sillä sisällöt ja organisaatio ovat eri kunnissa erilaisia. Yleensä päivätoiminnat mielletään sosiaalisen kanssakäymisen ja erilaisten harrastusten mahdollistajiksi, joista liikunta on tullut erityisen keskeiseksi. Myös ateriointi- ja saunomismahdollisuus ovat kuuluneet perinteisesti päiväkeskusten toimintaan. (Mts. 237 - 238.) Päivätoiminnasta puhutaankin ehkä silloin, kun kyseessä on järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden järjestämä toiminta, jossa vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys tai silloin, kun aiheesta puhutaan yleisemmällä tasolla. Päiväkeskuspalvelut puolestaan ovat osa avopalvelujärjestelmää ja usein kunnallista toimintaa. Koskinen ja muut (1998, 237 - 241) ovatkin nimenneet päivätoimintoihin erilaiset kortteliklubit ja kylätalot sekä päiväkeskukset. Muina osa-aikaisina palveluina nimitään myös vanhusten perhehoito, päiväosasto, päiväsaairaala ja viikko-osasto, joiden palveluissa hoidon osuus on merkittävin.

Päivätoiminnan haasteet

Edellisessä kappaleessa esiin nostettujen tekijöiden, kuten juuri päivätoiminnan sisältöjen määrittelemättömyyden ja yleisten linjausten puuttumisen, vuoksi päivätoiminnan toteuttaminen tuo mukanaan omat haasteensa, joita käymme seuraavissa kappaleissa eritellymminkin läpi. Haasteita tulee ulkoapäin, kun esimerkiksi kuntien on toteutettava tiettyjä suosituksia ja tuotettava laadukkaita palveluita. Toisaalta resurssit ovat niukat. Asiakkaiden tarpeet ja toiveet on pystyttävä ottamaan entistä paremmin huomioon. Päivätoiminnan haasteet erityisesti sosiaalialan näkökulmasta jäävät usein kuitenkin sivuun erityisesti päiväkeskusten arjessa. Haluammekin nostaa näitä esiin erityisesti ennaltaehkäisevän työn ja asiakaslähtöisyyden näkökulmista. Asiakaslähtöisyyteen puolestaan ovat vaikuttamassa vanhuskäsitysten muuttumisen ja kulttuurisuuden näkökulmat. Nämä olivat myös asioita, jotka tavalla tai toisella näkyivät tai olivat taustalla ryhmätoiminnassamme.

Ennaltaehkäisevällä työllä voidaan vaikuttaa eri ikäisten ikäihmisten toimintakykyyn, mutta erityisesti niin sanottujen väliinpuotoajien, eli aktiivisten senioreiden ja palveluiden piirissä olevien vanhusten väliin jäävään joukkoon. Ennaltaehkäisevää otetta ei voi rajata vain tiettyihin toimenpiteisiin, sillä sen vaikutukset voivat näkyä niin fyysisessä, psyykkisessä kuin sosiaalisessakin toimintakyvyssä. Jyväskylän vanhuspoliittisessa strategiassa on huomioitu muun muassa eläkkeelle siirtyminen, kuljetuspalvelut ja palveluohjaus. (Elämää ja hyvinvointia ikääntyville ihmisille 2002.) Ennaltaehkäisevän työn systemaattinen toteuttaminen näkyikin Jyväskylän päiväkeskuksissa juuri palveluohjauksena. Myös jokaiselle 70 vuotta täyttävälle jyväskyläläiselle tehtävät ennaltaehkäisevät kotikäynnit ovat olleet merkittävä uudistus. Niiden avulla on mahdollista tavoittaa myös ikääntyneet maahanmuuttajat ja kertoa heille tarjolla olevista palveluista. Ennaltaehkäisevä näkökulma on otettava huomioon jo päivätoimintaa ja muita vanhuspalveluita suunniteltaessa. Palveluiden, niin sosiaali- ja terveystalveluiden kuin harrastusmahdollisuuksien ja kohtaamispaikkojenkin, on oltava lähellä, ikäihmisten omalla asuinalueella. Fyysiset paikat aktiivisuuden harjoittamiselle mahdollistavat myös vaikuttamisen. Ikääntyneiden aktiivinen osallistuminen vanhuspolitiikan toimijoina on osa kansalaisaktiivisuutta. (Koskinen ym. 1998, 218, 269 - 270.)

Ennaltaehkäisevissä työotteissa sosiokulttuurisen näkökulman tarkoitus on tukea erityisesti arjen voimavaroja (Hakonen 2003 a, 111 - 112). Ikääntyneiden virike- ja ryhmätoiminta liittyy juuri tähän ajatukseen, jonka avulla pyritään mahdollisimman täysipainoiseen elämään. Se antaa mahdollisuuden sosiaalisiin suhteisiin ja elämyksen kokemukseen. Kulttuuri ja ”inhimillinen toiminta” kuuluvat myös perinteisenä pidettyyn viriketoimintaan. Tästä esimerkkejä ovat liikunta, käsityöt, muistelu, musiikki, kirjallisuus, leivonta, pelit, kauneuden hoito ja eläintenhoito. (Weckroth 1999, 34 - 35.) Yleisesti toiminnan pitäisi olla sellaista, että se houkuttelee ikäihmisiä osallistumaan säännöllisesti. Toimintakyvyn säilymistä edesauttaa säännöllinen lähteminen kodin ulkopuolisiin toimintoihin. ”Henkinen ja fyysinen aktiivisuus pitävät yllä mielen terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia.” (Weckroth 1999, 34 – 35, 40 - 41.)

Ikääntyneiden ennaltaehkäiseviä palveluita kehitetään koko ajan erilaisissa projekteissa, joissa useissa kattojärjestönä toimii Vanhustyön keskusliitto. Muun muassa ikääntyneiden toimintakykyyn keskittyviä projekteja ovat olleet Yhdessä elämyksiä arkeen ja Vireyttä vuosiin – projektit. Ikääntyneiden maahanmuuttajien asioita ajanut IkäMamu -projekti on myös tehnyt tärkeää työtä. Osa projektien käytännöistä jää elämään, osa päättyy projektien myötä.

Asiakaslähtöisyys on ajan haaste vanhusten palvelujen tuotannossa. Se edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja organisaatorajojen rikkomista. Tämä Paasivaaran (2004, 32) havainto liittyy lähinnä laitospalvelu- ja avohoitoon, mutta asiakaslähtöisyyttä olisi syytä tarkastella laajemminkin jo ennaltaehkäisevässä työssä.

Oman havaintomme mukaan erityisesti päiväkeskusasiakkaat ovat entistä huonokuntoisempia, koska kotona asutaan yhä pidempään erilaisten palveluiden turvin. Tämä vaikuttaa myös päiväkeskustoiminnan sisältöön. Kaikilta ei voi odottaa samantasoista osallistumisaktiivisuutta. Toisaalta sellaisiakin ryhmiä on, joissa käy omatoimisia ikääntyneitä. Kaikkia palvelevaa toimintaa on siis vaikea määritellä. Todellinen asiakaslähtöisyys tarkoittaisi käytännössä sitä, että pienryhmiä olisi paljon ja ne olisi koottu asiakkaiden kiinnostuksen ja voimavarojen mukaan. Tavoitteiden tulisi olla aina asiakkaiden omien tavoitteiden mukaisia (Weckroth 1999, 35). On selvää, että pienillä työntekijäresursseilla useiden suljettujen ryhmien järjestäminen ei ole päivätoiminnassa mahdollista, jolloin yhteistyön merkitys eri tahojen kanssa korostuu entisestään. Näiden yleisten haasteiden lisäksi erityisesti ikääntyvien maahanmuuttajien huomiointi vaatii asiakaslähtöistä työtettä.

Kolmas ja neljäs ikä ovat uusia käsitteitä, jotka ovat viime vuosina osaltaan korvanneet vanhuus-käsitettä. Näistä erityisesti kolmatta ikää pidetään hyvinkin aktiivisena elämänvaiheena. Omien läheisten hoitaminen on hyvin yleinen ”aktiivisuuden” muoto. Kolmatta ikää ajatellaan myös aikana, jolloin on mahdollisuus harrastaa. Sen sijaan neljännen iän kulttuuria on kyseenalaistettu, koska sitä leimaa negatiivinen sävy. Neljännestä iästä aletaan puhua noin 80. ikävuoden vaiheilla, jolloin avuntarve alkaa kasvaa ja elämä rajautuu enemmän. Pääpaino on sairaudessa ja hoidon näkökulmassa. Myös viides ikä-käsite on tullut keskusteluun mukaan. Sitä käytetään ajasta, jolloin ikääntynyt on täysin riippuvainen muiden avusta. (Helin 2002, 37 - 38; Saarenheimo 2003, 7.)

Kolmas ja neljäs ikä ovat tuoneet oman lisänsä vanhustalveluiden tarpeiden tarkasteluun. Ikäihmisten palveluiden suunnittelussa ei voi kuitenkaan nojata liian homogeeniseen ajatteluun, sillä edes ikävaiheiden jaottelu ei kerro yksilön tarpeista tai voimavaroista. Ikäihmisten välillä on eroja niin terveydentilassa kuin sosiaalisissa voimavaroissakin. (Helin 2002, 39.) Tämä on varmasti yksi syy siihen, miksi asiakaslähettäisyys on noussut entistä keskeisemmäksi.

Kulttuurinen vanheneminen koskettaa ikääntyviä ihmisiä niin suomalaisten keskuudessa kuin laajemminkin. Tietäväisen (2003) mukaan eri kulttuureissa ihmisillä voi olla ikääntymiselle erilaisia merkityksiä, ja yhteiskunnan muuttuessa myös erilaisten kulttuuritaustojen määrä lisääntyy. Suomalainen negatiivissävytteinen suhtautuminen vanhenemiseen ihmetyttää esimerkiksi maahanmuuttajia. Väestön ikääntyminen on haaste, ja lisähaasteena tulee olemaan myös ikääntyneiden maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen vanhustyössä. (Tietäväinen 2003, 102 - 103, 119.)

Ikääntymistä katsottaessa kulttuurin läpi voidaan nähdä ”valtava kirjo erilaisia elämänvaiheita, sosiaalisia asemia ja yksilöllisiä kokemuksia” (Saarenheimo 2003, 7). Myös Tietäväisen (2003, 28) mukaan sosiaalinen vanheneminen merkitsee jokaiselle yksilöllisesti sitä, miten hän suhtautuu olemiseensa siinä yhteisössä tietynä aikana ja tietyissä ympäristössä. Hänen mukaansa ihminen on yksilöllisempi kaikissa suhteissa vanhana kuin nuorena tai keski-ikäisenä. Tämä on osoitettu vanhenemisen tutkimuksilla. ”Uusi gerontologinen, kvalitatiivinen ja elämäkerrallinen tutkimus ovat nostaneet esiin iäkkään ihmisen erityislaatuisen, yksilöllisen, kokemuksellisen elämän.” (Mts. 28, 57.)

Erityisesti kulttuurinen vanheneminen on tullut esiin ikääntyneiden maahanmuuttajien myötä. Muissa kulttuureissa ikääntyneiden asema voi olla hyvinkin erilainen verrattuna suomalaiseen ajattelutapaan. Parhaimmillaan tämä tuo uutta näkemystä suomalaiseen keskusteluun.

2.2 Ikääntyvät maahanmuuttajat

Ikääntyneiden maahanmuuttajien määrä on Suomessa vielä pieni muihin Euroopan maihin verrattuna, mutta se on kasvussa. Vuoden 2004 lopussa Suomessa asui 6 787 yli 65-vuotiasta ulkomaan kansalaista, ikääntyviä 55 – 64 -vuotiaita oli 6 154. Jyväskylässä yli 60-vuotiaita muita kuin Suomen kansalaisia oli vuoden 2005 lopussa 159. Jokin muu syntymämaa kuin Suomi oli 274 yli 60–vuotiaalla jyväskyläläisellä. Tässä luvussa ovat siis esimerkiksi Suomen kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajat. Inkerinsuomalaisia paluumuuttajia on eniten Suomessa, mutta myös eri statuksilla tulleita ikääntyneitä maahanmuuttajia löytyy. Näitä ovat kiintiöpakolaiset, pakolaisten perheen yhdistämisen tai perhesiteen perusteella tulleet, mutta myös turvapaikanhakijoissa on joitakin ikäihmisiä. Luonnollisesti myös maahanmuuttajat, jotka ovat asuneet Suomessa jo pidempään ja ovat eläköitymässä lasketaan ikääntyviin maahanmuuttajiin. (Linderborg 2006, 1; Nieminen 2006; Palomäki 2003 a, 6.)

Maahanmuuttajien, jotka eivät ole työmarkkinoiden käytettävissä on katsottu olevan erityisen syrjäytymisuhan alla (Lepola 2000, 18). Ikääntyneet maahanmuuttajat voivat kokea olonsa yksinäiseksi, vaikka heillä olisikin perhe ja ystäviä Suomessa. Esimerkiksi Lahden seurakuntayhtymässä tehdyn kyselytutkimuksen mukaan paluumuuttajien keskuudessa yksinäisyyden kokemukset olivat yleisempiä suomalaisiin ikäihmisiin verrattuna (Palomäki 2004, 5). Hankalin tilanne on heillä, joilla ei ole Suomessa perhettä (Palomäki 2003 b, 6).

Monet ikääntyvät maahanmuuttajat, varsinkin pakolaisina saapuneet, saattavat olla luku- ja kirjoitustaidottomia, mikä vaikeuttaa uuden kielen oppimista. Kielenopetuksen järjestämisessä ikääntyville maahanmuuttajille tulisi kulttuuritaustan lisäksi ottaa huomioon ikääntymiseen liittyvät erityispiirteet. Vaivalla hankittu suomen kielen taito rapistuu helposti ja lopulta unohtuu, kun opittua ei pääse soveltamaan arkielämässä.

Suomen kielen taidon puuttuminen eristää maahanmuuttajakäihmiset yksinäisyyteen ja toimeettomuuteen syrjäyttäen heidät valtaväestöstä ja heitä ympäröivästä todellisuudesta. Usein asiat hoidetaan tulkin tai lasten ja lastenlasten avulla (Palomäki 2003 b, 6). Salokangas ja Tossavainen (1999) ovat huolissaan myös paluumuuttajien tilanteesta. Vaikka tarve suomen kielen taidolle ei ole sama kuin työikäisillä paluumuuttajilla, tarvitaan kieltä juuri arkiasioiden hoitamiseen, mikä puolestaan luo tunnetta elämähallinnasta. Myös kontaktit valtaväestöön luovat tarvetta kielitaidolle. Tutkimuksen mukaan paluumuuttajilla ei ole riittävästi tietoa esimerkiksi sosiaalipalveluista ja heillä on kokemus, että tieto on hajallaan. (Salokangas & Tossavainen 1999, 36, 42 - 48.)

Valtaväestön kielteinen suhtautuminen ja jopa rasistiset hyökkäykset lisäävät ulkopuolisuuden tunnetta. Ikääntyville maahanmuuttajille suunnatut erityistoimenpiteet kuten erilaiset tapaamispisteet, kielikurssit, kerhot, seurakuntatyö ja retket ovat ensiarvoisen tärkeitä tapahtumia sosiaalisen vuorovaikutuksen turvaajina ja yksinäisyyden ehkäisijänä. (Linderborg 2006, 4.) Maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroimiseksi tarvitaan siis fyysisiä paikkoja, joissa maahanmuuttajille mahdollistuu yhteiskunnallisessa osallistumisessa tarvittavien taitojen opiskelu ja harjoittelu. Kohtaamispaikoissa on myös mahdollista eri taustoja edustavien maahanmuuttajien ja maan alkuperäisasukkaiden kohtaaminen puolueettomalla maaperällä. (Vihantola 2002, 41.) Kohtaamisen mahdollistamisen lisäksi tulisi edistää myös ikääntyvien maahanmuuttajien huomioimista tasavertaisina aktiivisina toimijoina (Tuomi 2003, 2).

Kotoutuminen on monimuotoinen prosessi kaikkien maahanmuuttajien kohdalla, ja edellä mainitut tekijät on todettu haasteeksi erityisesti ikääntyvien maahanmuuttajien kotoutumisessa. Yleisesti maahanmuuttajien maastamuuttoon liittyy menetyksiä muun muassa ihmissuhteissa ja tukiverkostoissa. Mahdollisuus sosiaalisen tuen saantiin voi heikentyä, ja uusien verkostojen muodostaminen on haaste. Valtaväestön vaikutusta maahanmuuttajien kotoutumiseen ei voi vähätellä, mutta kontaktien luominen valtaväestön edustajiin voi viedä pitkään. Oman etnisen ryhmän ymmärrys ja tuki puolestaan ovat tärkeitä oman kulttuurin ja sen arvojen mukaisten tapojen säilyttämisessä. (Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004, 96, 99, 255; Rätty 2002, 112, 114 - 116.)

Integraatiopolitiikka tukee maahanmuuttajia vain vastaanottovaiheessa. Toimet eivät ole edes vastaanottovaiheessa riittäviä, jotta ne tukisivat sosiaalista ja psykologista integroitumista. Lisäksi maahanmuuttajien asioista huolehtivat suomalaiset, eikä maahanmuuttajilla itsellään välttämättä ole mahdollisuutta olla päättämässä asioista. Maahanmuuttajien viranomaiskohtaamisissa korostuu nykyhetki, jolloin voi helposti tulla tunne, että asiakkaan historiaa ei huomioida missään. Tämä antaa maahanmuuttajalle tunteen, että hänet määritellään vain ulkomaalaiseksi, mikä voi horjuttaa identiteettiä. Suomalaisten ystävien saaminen helpottaisi tätä tilannetta huomattavasti, jolloin valtaväestön edustajista edes jotkut näkisivät maahanmuuttajat kokonaisvaltaisemmin. Myös vanhuus on monille maahanmuuttajille lähtömaassa ollut kunnioitettu asema, joka ei olekaan länsimaissa samanlainen. (Matinheikki-Kokko 1997, 12 – 13; Puusaari 1997, 21 – 22)

Ennakkoluuloja ja syrjintää maahanmuuttajia kohtaan esiintyy edelleen, ja nämä vaikeuttavat erityisesti ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumista. (Päivärinne 2002, 31 - 32.) Tehokkain keino ennakkoluulojen vähentämiseksi on kontaktien mahdollistamien eri ryhmien välillä. Niiden olisi kuitenkin oltava säännöllisiä ja sellaisia, että jopa ystävyysuhteiden solmiminen on mahdollista. Myös tasa-arvoisuus ja kontaktien tukeminen vaikuttavat lopputulokseen. (Liebkind, Haaramo & Jasinskaja-Lahti 2000, 56 - 58.) Sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistaminen ja tukeminen olivat lähtöajatuksia myös monikulttuurisessa ryhmässämme. Yleisesti muun muassa vapaaehtoistyö on tukenut maahanmuuttajien ja suomalaisten välisiä kontakteja esimerkiksi tukihenkilötoiminnan avulla.

2.3 Vapaaehtoistoiminta ikäihmisten tukena

Vapaaehtoistoimijoiden rooli nousi esiin jo päivätoiminnan ja siihen liittyen erityisesti järjestöjen toiminnan yhteydessä. Tämä osoittaa vapaaehtoistoiminnan merkitystä seniori- ja vanhustyössä. Vapaaehtoistoiminnan tarkoitus onkin keskittyä ennen kaikkea ennaltaehkäiseviin työmuotoihin, sekä korostaa yksilön vastuuta itsestään ja toisista ihmisistä. Se on sosiaaliyhteiskunnallista toimintaa, jonka vastakohtana voidaan pitää valtion ja muiden julkisten viranomaisten toimintaa. Vapaaehtoistyö on läheisessä suhteessa käsitteeseen kolmas sektori, jota käytetään kuvaamaan yhdistysten ja

järjestöjen toimintaa. Toiminnan kantavana ajatuksena on yhteisen tekemisen malli, josta syntyvän osallisuuden tunteen kautta tuettavan henkilön voimavarat kasvavat. Sosiaalinen vapaaehtoistyö ja toiminta tähtäävät sosiaalipolitiikan kanssa samankaltaisiin tavoitteisiin. Vapaaehtoistoiminta on siis osa sosiaalis-yhteiskunnallista toimintaa. Se voi kohdistua sosiaalityötä laajemmalle sosiaalipoliittiselle alueelle ja olla täydentävässä ammattityötä silloin, kun ammattityöntekijät eivät voi vastata kaikkiin asiakkaan tarpeisiin. (Lehtinen 1997, 19; Koskiahho 2001, 16 - 17.)

Vapaaehtoistoiminnan periaatteellisena lähtökohtana voidaan pitää sitä, että vapaaehtoinen osallistuu toimintaan aina omasta halustaan. Vapaaehtoistoiminnan pohjana on itsemääräämisen periaate, joka pätee kaikkiin vapaaehtoistoimintaan osallistuviin. Vapaaehtoistoimintaan ei tarvitse erityistä koulutusta, vaan toiminnan yksi tärkein resurssi on vapaaehtoisen oma elämäkokemus. (Lehtinen 1997, 20.) Tämä nousi esille myös monikulttuurisessa ryhmässämme, jossa vapaaehtoisellamme oli vahva ammattitausta sekä paljon elämäkokemusta. Vapaaehtoistoimijan ei kuitenkaan pidä korvata ammattityöntekijöitä, tai ottaa vastuuta ryhmän toiminnan koordinoimisesta tai suunnittelusta.

Tarkoituksenmukainen vapaaehtoistoiminta vaikuttaa pitkällä aikavälillä alentavasti julkisten palvelujen kuormitukseen. Tietäväinen (2003, 33) puhuu sosiaalinen pääoma käsitteen yhteydessä siitä, kuinka sosiaalisten suhteiden terveyttä lisäävät vaikutukset voivat olla vaihtoehto medikalisaatiolle. Tähän viitaten hän nostaa esiin esimerkiksi ystävä- ja vapaaehtoistoiminnan merkitykset. Sosiaalityön uutena ammatillisena haasteena voidaankin pitää sosiaalisten verkostojen ja sosiaalisen pääoman tukemista. Yleinen mielipide Lehtisen (1997) mukaan on, että verkostoja voidaan vahvistaa ammattityön avulla. Lisäksi sosiaalityössä on yhä enemmän alettu kiinnittämään huomiota ongelmia ennaltaehkäiseviin työmuotoihin. Työmuodoissa ongelmia pyritään ratkaisemaan ihmisten omissa paikallisyhteisöissä, jolloin erilaiset yhteisen tekemisen muodot ovat parasta sosiaalipolitiikkaa. Tässä ennaltaehkäisevässä työkentässä on myös tilausta vapaaehtoistoiminnalle, joka voisi olla tukemassa yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. (Mts. 5 - 6.)

2.4 Ryhmätoiminnan merkitys ikääntyneille

Erikuntoisten ikäihmisten toiminnassa on suuria eroja. Vireät ikäihmiset ovat aktiivisia ja he voivat toimia ryhmissä ohjaajina. Heidän kykyjensä käyttö on myös ennaltaehkäisevää toimintaa, jotta toimintakyky säilyisi mahdollisimman pitkään. Myös jo apua tarvitsevilla ikääntyneillä on tarvetta kokeilla uutta ja harrastaa. (Airila 2002, 18 - 19.) Ikääntyneille tarkoitettuna ryhmätoiminnan on todettu ylläpitävän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Sosiaalisen toimintakyvyn osalta keskustelu on ehkä keskittynyt yksinäisyyden kokemusten lievittämiseen, mihin ryhmätoiminnasta on koettu olevan hyötyä. (Blomqvist & Hovila 2005, 20 – 23, 25.)

Parhaiten ryhmätoiminta palvelee silloin, kun osallistujat kokevat toiminnan omakseen ja itselleen mielekkääksi. Laineen ja muiden (2004) mukaan yksi ryhmän piirre on jokin tietty päämäärä. Toimivan ryhmän tunnusmerkki on myös turvallisuuden tunne, jolloin jokainen voi kehittää itseään. Jokaisella on ryhmään liittyviä tavoitteita, ja niiden muodostaminen yhteiseksi tavoitteeksi vaatii aikaa. (Laine, Ruishalme, Sallervo, Sivén & Välimäki, 2004, 35 - 37.)

Tarkastelemme ikääntyneiden ryhmätoiminnan merkitystä sosiaalisen vuorovaikutuksen, sosiaalisten suhteiden, vertaisuuden, yhteisöllisyyden kokemusten ja monikulttuurisuuden ja luovien menetelmien näkökulmista. Jaottelu nousi osittain omien ennakkokäsitystemme ja monikulttuurisessa ryhmässämme tekemiemme havaintojen kautta. Erityisesti vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden vaikutus nousi esiin myös useista kirjallisista lähteistä.

2.4.1 Sosiaalinen vuorovaikutus

Sosiaalinen vuorovaikutus on yläkäsite, johon kuuluvat muun muassa käsitteet sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot. Sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnetta ja erilaisia laadullisia piirteitä. Käsite sosiaaliset taidot kuuluu osana sosiaaliseen kompetenssiin, joka sisältää myös joukon ihmisen sopeutumiseen liittyviä taitoja. Sosiaalisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. (Kauppila 2005, 19.)

Toimintojen perusteella ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa saatujen kokemusten myötä ikääntynyt muodostaa minäkäsityksensä, jonka ytimenä on käsitys mahdollisuuksista ohjata ja vaikuttaa omaan elämään. Jokaisella ihmisellä on minäkäsitys, tiedostettu käsitys itsestä. Se muodostuu niistä ajatuksista ja tunteista, joita oma itse toimijana ja kokijana tuottaa, samoin kuin niistä, joita minä koettuna kohteena herättää sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Ruoppila 2002, 120.)

Toimiva sosiaalinen verkosto ja saatavilla oleva sosiaalinen tuki vahvistavat toimintakyvyn säilymistä ja parantavat elämänlaatua. (Heikkinen, E., 2002, 28). Sosiaalinen pääoma tuotetaan vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa, joiden tulee perustua vastavuoroisuuteen ja luottamukseen (Marin 2002, 105). Sosiaalisen tuen merkitys on todettu monissa tutkimuksissa tärkeäksi myös ikääntyneen terveyden kannalta. Naimisissa olevat ja ne, joilla on läheisiä ystävyys-suhteita, paljon uskonnollisia tai muita harrastuksia elävät keskimäärin vanhemmiksi kuin ne, jotka ovat ilman mainittuja sosiaalisia siteitä. Sosiaaliset verkostot toimivat puskurina yksinäisyyden aiheuttamaa stressiä vastaan. (Pohjolainen 1999.)

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja verkostojen toimivuus vaikuttavat myös olennaisesti ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumiseen. Vuorovaikutuksen toimivuutta voidaan korostaa kulttuurisen uusiintumisen kannalta, sillä kun ihmiset toteuttavat itseään vuorovaikutuksessa toistensa kautta, he tiedostavat samalla inhimillisen paikkansa maailmassa ja rakentavat yhteiskunnallista järjestystä kulttuuriksi. (Ahponen 2001, 16.) Tiedon, ymmärryksen ja elämäkokemuksen lisääntyminen, tietoisuuden kasvu ja harjaantuminen vuorovaikutustilanteissa – kaikki kartuttavat mieleemme voimavaroja tietyin, riittävin edellytyksin (Heikkinen, R-L., 2002, 226).

2.4.2 Sosiaaliset suhteet

Toimivan sosiaalisen vuorovaikutuksen synnyttämä sosiaalinen verkosto koostuu aina useammasta kuin yhdestä yksilöstä tai toimijasta. Verkko maksimoi yksilöllisiä resursseja ja etuja. Erilaiset sosiaaliset yhteydet antavat ihmiselle malleja, joihin hän voi samaistua ja joihin nähden hän voi luoda persoonallisia eroja. Verkostosuhteet ovat siten samuuden ja erottautumisen kenttiä. (Marin 2003, 73, 84.) Ikääntyneiden kohdalla voidaan todeta, että toimiva sosiaalinen verkosto on tärkeä psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta, mutta vuosien karttuessa myös arjen sujumisen kannalta. Van-

husten kokeman yksinäisyyden on todettu lisäävän depression vaaraa. Mikäli ihmiselle ei jo aiemmin elämässä ole muodostunut sosiaalisia verkkoja, on niiden rakentaminen vanhuudessa vaikeaa. (Sainio 2004, 169.)

Keskeistä sosiaalisessa vanhenemisessä on se, että käsite laajentaa vanhenemisen ja vanhuuden tarkastelua ikääntyvästä yksilöstä hänen ja hänen ympäristönsä sekä koko yhteiskunnan välisen suhteen erittelyyn. Sosiaalinen vanheneminen merkitsee muutoksia ihmisen asemaan yhteiskunnassa. Viimeistään eläkeiän saavuttaminen merkitsee yleensä vetäytymistä työelämästä. Ikääntyessä luovutaan usein erilaisista yhteiskunnallisista luottamustoimista ja järjestöjen jäsenyyksistä. Asema perheessä muuttuu vanhemmuudesta isovanhemmuudeksi ja isoisovanhemmuudeksi. Fyysisen kunnon heikkeneminen saattaa vaikuttaa harrastuksiin. (Koskinen ym.1998, 188.) Tämä luonnollisesti vaikuttavaa ikääntyneen sosiaalisen tukiverkoston suppenemiseen ja näin ollen voivat lisätä ikääntyneen syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. Uudet suhteet merkitsevät aina uutta identiteettityötä ja kulttuurista sopeutumista tai joustavuutta. Ikäihmisellä ei välttämättä ole enää fyysisiä tai henkisiä resursseja tai halujakaan siihen (Marin 2003, 85).

2.4.3 Vertaisuus

Halusimme tuoda tässä yhteydessä esiin myös vertaisryhmän merkitykset, vaikka monikulttuurinen ryhmämme ei ollut suoranaisesti vertaisryhmä. Erilaisissa ryhmissä voi kuitenkin olla vertaisryhmän piirteitä, kun ryhmäytymistä alkaa tapahtua. Ikäihmisten ryhmää ei automaattisesti voi pitää vertaisryhmänä, mutta yhteisen aihepiirin löytymisen edesauttaa vertaisuuden kokemista.

Heiskasen ja Hiisijärven mukaan (1996) vertaisryhmä tarkoittaa yhdenvertaisten ihmisten vapaaehtoista ja tasavertaista ryhmää. Sen tavoitteena on edistää jäsentensä hyvinvointia, jaksamista ja tarvittaessa tukea parantumisprosessia. Ryhmästä tulee vertaisryhmä, kun sen jäsenillä on jokin yhdistävä tekijä, jonka puitteissa ryhmään hakeudutaan. Pöyhtärin (2005) mukaan on tutkittu, että vertaistueella on suuri merkitys ihmisen jaksamiselle ja elämäntilanteelle, eikä mikään ammattiapu voi korvata sitä. Vertaistoiminnassa ihminen ei ole hoidon ja toimenpiteiden kohteena vaan itse toimijana. Se siis perustuu kokemuksellisuudelle. Vertaistuki on osaltaan myös keino selviytyä vaikeasta elämäntilanteesta tai psyykkisestä vammasta. Se voi olla myös tuke-

massa pidempää kuntoutumista. (Mts. 2005.) Epäviralliseen ryhmään liittyminen voi kasvattaa itsetuntoa, sillä ryhmässä yksilö voi saada uutta tietoa tai huomata, että jotkut hänen omiin mahdollisuuksiinsa liittyneet epäilyksensä ovatkin yhteisiä melkein kaikille ryhmän jäsenille. Tämä lisää turvallisuuden tunnetta ja vakuuttaa jäsenen siitä, että hän ei ole yksin. Tärkeimmät syyt epävirallisiin ryhmiin liittymisessä ovat turvallisuus, itsetunnon kohentaminen, tiedon saaminen ja usein myös jakaminen, jäsenyyden tuoma sosiaalisten tarpeiden tyydytys sekä tiettyjen päämäärien tai tavoitteiden edistäminen. (Pennigton 2005, 14, 15.)

On havaittu, että samanlaisessa elämäntilanteessa olevat ihmiset kokevat toistensa tuen ja kanssakulkemisen merkittävänä voimavarana. Hyvää oloa edistävää yhteyden kokemusta voidaan vertaisryhmässä rakentaa tietoisesti, koska yhteinen päämäärä ja tehtävä yhdistävät ihmisiä toisiinsa. Ryhmän kiinteyttä ja sen jäsenten sitoutumista voidaan tarkoituksellisesti lisätä siten, että ryhmän toiminnan suunnittelu ja toteutus annetaan koko ryhmän yhteiseksi tehtäväksi. Kukaan meistä ei saa syvällistä tyytyväisyyttä pelkästään toisten toiminnan kohteena olemisesta. Sen sijaan ihmisluontoon kuuluu, että elämän todellinen mielekkyys ja yhteenkuuluvuus rakentuvat siitä, että saa olla myös tuomassa kanssakulkijoilleen omaa panostaan. (Heiskanen & Hiisijärvi 1996.)

Voimavarojen ylläpitäjänä ja kartuttajana ei toisten läsnäoloa ja tukea voi liiaksi korostaa (Heikkinen 2002, 228). Juuri siksi myös maahanmuuttajien olisi tärkeä saada myös keskustelukumppaneita, joiden kanssa he voisivat purkaa ikäväänsä ja käydä läpi menneisyyden muistoja. Erityisesti samanlaisessa tilanteessa olevan maahanmuuttajan tuoma vertaistuki voisi keventää taakkaa ja lisätä hyvinvointia. (Vihantola 2002, 42.) Lähdeittäessä tutkimaan ikääntyneiden maahanmuuttajien, pakolaisten ja suomalaisten vertaistuellisia yhtymäkohtia voidaan yhdeksi yhteiseksi tekijäksi nostaa esimerkiksi sodan kokemisen. Monilla suomalaisilla esiintyy itsellään, lähipiirissään tai suvussaan traumaattisia kokemuksia sodasta. Suomalaisilla on siis kansallista kokemusta ja muistoja siitä, mitä muutto voi merkitä. Kokemukset eivät kuitenkaan erityisemmin näy kulttuurissamme, eikä sitä ole myöskään kyetty hyödyntämään meille tulevien maahanmuuttajien vastaanottotyössä. (Arvilommi 2005, 6.)

2.4.4 Yhteisöllisyyden kokemukset

Yhteisö on määritelty muun muassa sellaiseksi sosiaalisesti yksiköksi, josta voidaan tunnistaa seuraavia ominaispiirteitä: sosiaalinen vuorovaikutus, yhteenkuuluvuus ja yhteisen päämäärän tavoittelu. Yhteisöllisyyden merkitys ihmisten elämässä on yhä tärkeä, vaikkakin ajan myötä muotoaan muuttava. Yksilön kannalta voidaan lähteä siitä, että ihminen on luonteeltaan yhteisöllinen. Ihmiseksi ei voi tulla ilman yhteisöllisiä siteitä. (Mäkelä 2002, 13.)

Yhteisöllisyyden muodostajana voidaan pitää yksiköistä tavalla tai toisella rakentuvaa ryhmää, jonka aktivoiminen pitää sisällään asiakkaiden voimavarojen tunnistamisen ja käyttämisen sosiaalisten rakenteiden kanssa yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi. Kuuluminen johonkin on ihmisen perustarve. Kuulumisen kautta myös minuus saa muotonsa ja käsitys itsestä jäsentyy. Yhteisöissä vaikuttaa mallikäyttäytyminen, toisin sanoen esimerkin voima yhdessä tekemisen ja vuorovaikutuksen kanssa.

Yhteenkuuluvuuden tunne yhteisössä synnyttää yhteisiä arvoja, ja muun muassa vapaaehtoinen järjestö-, seura-, ja harrastustoiminta voivat vahvistaa yksilön suotuista käyttäytymistä ja yksilön ja ryhmän välistä vuorovaikutusta. Mitä enemmän vanhuksesta on mielekkäitä vuorovaikutussuhteita yhteisöissä ja ihmisiä, jotka kannustavat osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon, sitä vähemmän hän tarvitsee epätarkoitukseenmukaisia suojautumiskeinoja. (Noppari & Leinonen 2005, 50 - 51.)

Ihmissuhteet ovat myös kotoutumisessa merkittävä tekijä. Usein maahanmuuttajat, erityisesti pakolaiset, tulevat Suomeen maista, joissa vallitsee yksilökulttuuria traditionaisempi yhteisökulttuuri. Maahanmuuttajien tutustuminen suomalaisiin luo heille yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tutustumisen kautta he kokevat myös olevansa toivotuja uudessa yhteiskunnassa. Avoin, vastaanottava ympäristö antaakin maahanmuuttajille parhaat mahdollisuudet luoda kontakteja oma yhteisönsä ulkopuolelle ja kokea myös oman etnisen alkuperänsä hyväksyttävyyttä. (Vihantola 2002, 18, 57.) Olemme yksilöitä vain yhteisön jäseninä ja yhteisön jäseniä vain yksilöinä. Tämä samankaltaisuuden ja erilaisuuden jatkuva työstäminen synnyttää yhteiskunnat ja yksilöt. (Hautamäki, Lehtonen, Sihvola, Tuomi, Vaaranen & Veijola 2005, 133.)

2.4.5 Monikulttuurinen konteksti

Kulttuurien väliset erot ja kulttuurien kohtaaminen ikääntyneiden keskuudessa ovat varmasti hyvin samanlaisia kuin nuorempienkin sukupolvien keskuudessa. Voidaan-kin siis yleisesti puhua kulttuurien välisestä kanssakäymisestä ikään katsomatta. Toisaalta ikääntyneillä voi olla enemmän elämäkokemusta erilaisten ihmisten kohtaamisesta ja näin ollen myös kykyä suhtautua asioihin luonnollisemmin. Toisaalta voi taas esiintyä tiedon puutteesta johtuvia ennakkoluuloja.

Lähtökohta joka tapauksessa on se, että jokainen on kasvanut tietyssä kulttuurissa ja käyttäytyy ja elää oppimiensa normien puitteissa. Harvoin edes osataan ajatella kulttuurin vaikutusta, vaan toimitaan niin kuin on totuttu. Oman kulttuurin normit huomataan vasta, kun joku toinen käyttäytyy eri tavalla. Toisaalta jokainen on yksilö, eivätkä kaikki saman kulttuurin jäsenet ajattele samalla tavalla, vaikka yhteisiäkin tekijöitä löytyy. Kulttuuri myös muuttuu jatkuvasti, ja siihen vaikuttaa muun muassa eri kulttuurien välinen kanssakäynti. (Räty 2002, 42 - 44.)

Yleisesti monikulttuurisuudella tarkoitetaan erilaisten ihmisten olemassaoloa. Maahanmuuttajien määrän lisääntyessä käsitettä monikulttuurinen on alettu käyttää laajemmin. Ihannetila monikulttuurisesta yhteiskunnasta mahdollistaisi kaikkien kulttuurien tasa-arvoisuuden, mikä olisi keskinäisen vuorovaikutuksen tulosta. Tähän ihannetilaan pääseminen ei ole realistista, mutta pienempien yhteisöjen kehittämisessä tämä on hyvä tavoite. Arjessa tavoitteeseen voidaan pyrkiä miettimällä muun muassa erilaisten juhlapäivien huomioimista, eri kielten käyttämistä ja jokaisen osallistumista yhteiseen toimintaan täysipainoisena jäsenenä. Näillä keinoin voidaan tukea myös maahanmuuttajan oman kulttuurin säilyttämistä. (Räty 2002, 46 - 48, 126 - 127.)

2.4.6 Luovat menetelmät

Luovien menetelmien avulla on mahdollista ilmaista itseään myös ilman sanoja, tai niitä voidaan käyttää yhdessä puheen kanssa. Luovuus ja itsensä toteuttaminen ovat kaikille ihmisille ominaista, jos siihen annetaan mahdollisuus. Tämä mahdollisuus vaatii usein myös harjoitusta ja ohjausta. Osallistuminen luoviin toimintoihin antaa kaiken ikäiselle ihmiselle mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, rentoutumi-

seen ja uudenlaisen sisällön saamiseen elämäänsä. Samalla on mahdollisuus oppia uusia asioita. Toiminnallisten menetelmien avulla on myös mahdollista tuoda esiin ajatuksia ja tunteita. Vaikuttavana tekijänä on kokemuksellisuus. (Laine ym. 1999, 302 - 303; Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 106.)

Luovien ja toiminnallisten menetelmien käytössä on paljon työmuotoja, joissa ei välttämättä tarvita edes yhteistä kieltä, eivätkä kulttuuriset erotkaan ole este. Narratiiviset, eli tarinalliset menetelmät ovat ainoita, joissa kieli nousee kynnyskysymykseksi. Luovissa ja toiminnallisissa menetelmissä symbolit toimivat yhteisenä kielenä, jotka ymmärretään asiayhteydestä. Tämän ”sielun kieli” toimii ikään kuin viestintäkanavana. (Andreev & Salomaa 2005, 170 - 171.)

Luovien työmuotojen toteutuessa ryhmässä toteutuu elämyksellisyyden lisäksi myös yhteisöllisyyden kokemus. Luoviin työmenetelmiin liittyy tietty ”heittäytyminen” ja leikkimielisyys, jotka voivat tuntua joillekin vaikeilta. Yksi luovuuden esteistä voi olla epäonnistumisen pelko. Tästä syystä toimintaan osallistumisen on oltava vapaaehtoista. (Andreev & Salomaa 2005, 161, 172; Keränen ym. 2001,106.)

2.5 Ryhmän ohjaaminen

Airilän (2002, 35) kirjoittamassa teoksessa on listattu ryhmän ohjaamisessa huomioitavia tekijöitä. Osittain teoksessa on ajateltu dementoituneita ja huonokuntoisia vanhuksia, mutta huomioitavat seikat sopivat hyvin myös monikulttuurisen ryhmän ohjaamiseen:

- *hyvän ilmapiirin luominen: hyväksyvä, arvostava, vapaa, lämmin ja turvallinen*
- *kaikkien huomioiminen*
- *turvallisuus; henkinen ja fyysinen*
- *keskustelulle tilaa*
- *selkeä puhe, selvät ohjeet*
- *myönteisyys*
- *ryhmäläisten voimavarojen esiin saaminen*
- *luottaminen vanhuksen kykyihin*
- *vanhuksen omanarvontunnon kohottaminen*

Myös Hintsala (1997) korostaa selkoryhmien ohjausta käsittelevässä teoksessaan asiakkaiden osallisuuden merkitystä toiminnan suunnitteluun. Vaikka päävastuu on ohjaajalla, myös ryhmäläiset ottavat vastuuta, ja toimintaa on mahdollista suunnitella

yhdessä. Ohjaajan rooli on mahdollistaa toiminta ja tarvittaessa toimia tukena. On tärkeää, että ohjaaja huomioi jokaisen ryhmäläisen jollain tavalla, jolloin helpotetaan myös osallistumista. (Hintsala 1997, 27 - 28.) Teoksessa vanhusten selkoryhmää käsiteltiin lähinnä muistihäiriöisten vanhusten osalta, mutta osa tiedosta pätee mielestämme myös ryhmään, jossa selkokielen tarve johtuu heikommasta suomen kielen taidosta. Selkoryhmässä tavoitteena on tukea sellaisten vanhusten elämänlaatua ja toimintakykyä, jotka tarvitsevat tukea erityisesti kielellisessä vuorovaikutuksessa (Mts. 6). Kielestä pyritään saamaan mahdollisimman yksinkertaista. Lauseet ovat lyhyitä ja niitä on vain sen verran kuin asian kannalta on oleellista.

Ryhmän koolla on erityisesti selkoryhmissä merkitystä. Pienessä ryhmässä, jossa on 5 - 8 henkilöä, syntyy helpommin vuorovaikutustilanteita myös ryhmäläisten kesken, eikä vuorovaikutusta ole vain ohjaajan ja ryhmäläisten välillä. Myös ryhmäläisten tukeminen keskinäiseen vuorovaikutukseen on helpompaa pienessä ryhmässä. (Hintsala 1997, 29.) Toimintaa suunnitellessamme ihannetavoitteemme oli 6 – 8 osallistujaa, joista puolet olisi ollut suomalaisia ja puolet maahanmuuttajia.

Pienessä ryhmässä on helpompi luoda turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, joka antaa tunteen siitä, että on arvostettu. Jokaisella kerralla samanlaisina toteutetut rituaalit luovat myös turvallisuuden tunnetta. (Hintsala 1997, 41.) Selkoryhmissä keskustelun tukemiseen on kiinnitettävä erityistä huomioita, jolloin osallistuja kokee, että hänen ajatuksillaan on merkitystä. Tarvittaessa ryhmänohjaaja voi auttaa löytämään sanoja ajatukselle, mutta jo aito kuuntelu ja kiinnostuksen osoitus tukevat vuorovaikutustilanteissa. Hyväksyvät eleet ja ilmaisut ja mahdollisimmat suorat kysymyksenasettelut ovat pieniä, mutta konkreettisia apuvälineitä. (Mts. 41, 55 - 58.)

Myös Himberg ja Jauhiainen (2004) puhuvat yleisemmällä tasolla ryhmätoiminnan yhteydessä tunneviestinnän merkityksestä. Sen huomioiminen vuorovaikutuksessa avoimuuden ohella on yksi toimivan ryhmän lähtökohta. Erityisesti ryhmän ohjaajan tulisi kyetä havaitsemaan vuorovaikutusta ja kommunikaatiosuhteita. Havainnointi ei ole yksinkertaista sillä havainnoitsijan kokemustausta, kiinnostuksen kohteet ja havainnoitavien tilanteiden määrä vaikuttavat tilanteeseen. (Mts. 120 - 121, 123.)

Ryhmän ohjausta käsiteltäessä ei voi välttyä yleisiltä ryhmä-ilmion piirteiltä, joita esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainitut kirjoittajat ovat käsitelleet. Perinteiset

ryhmän tunnusmerkit ovat *yhteinen tavoite, ryhmäsuhteet ja ryhmädynamiikka*. Ryhmäsuhteet ovat erilaisia ja jatkuvasti muuttuvia rooli-, normi-, valta-, kommunikaatio- ja tunnesuhteita, jotka syntyvät ryhmän jäsenten välille vuorovaikutuksessa. (Himberg & Jauhiainen 2004, 99, 167.)

Ryhmän tekeekin mielenkiintoiseksi juuri se, että sen käyttäytymistä ei voi koskaan ennustaa, vaikka tiedossa olisi yksilöiden ominaisuuksia. Puhutaankin ryhmädynamiikasta, johon kokonaisuus vaikuttaa, ei vain siinä olevat yksilöt. Jatkuvat muutokset muun muassa ryhmäsuhteissa vaikuttavat dynamiikkaan, jolloin kokonaisuus muuttuu jatkuvasti. Toiminnan liikettä ja tapahtumien kulkua käsiteltäessä puhutaan puolestaan ryhmän prosessista. Prosessin etenemistä tukevat ryhmän jäsenten vuorovaikutus ja tunteet, jotka eivät ole yhteistoiminnan kanssa ristiriidassa. Eteneminen näkyy myös siten, että ryhmäläiset kokevat voivansa osallistua toimintaan ja oman panoksen antaminen ryhmän hyväksi on luontevaa. Jos jokin estää prosessin kehityksen, on asiaa käsiteltävä. Myös hajaantumista ryhmässä voi tapahtua, joka vaikuttaa samalla tavalla prosessin kulkua estävästi. (Himberg & Jauhiainen 2004, 95, 99, 140 - 141.)

Ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteeseen vaikuttaa koheesio, eli ryhmän kiinteys, jolloin jäsenet kokevat vetovoimaa ryhmää kohtaan. Koheesion tunteeseen vaikuttavat mielenkiinto ja ryhmäläisten positiivinen suhtautuminen toisiinsa. Ilmapiiri on avoin ja välittävä. Ryhmissä, joihin osallistuminen on vapaaehtoista, tämän tunteen on oltava voimakas, jotta osallistujat pysyvät ryhmässä. (Laine ym. 2004, 38 - 39.)

Ohjaajan tehtävä ryhmässä on toiminnan suuntaaminen yhteisen edun mukaisesti. Hän ei voi käyttäytyä kuten muut ryhmäläiset esimerkiksi tunteiden ilmaisussa tai liittoutumalla tiettyjen ryhmäläisten kanssa. Ohjaajan on tuettava jokaisen ryhmäläisen vaikuttamismahdollisuutta. Ohjaajan on hyväksyttävä ryhmässä nousevien tunteiden vastaanottaminen. Ryhmän ohjaajan on pystyttävä toimimaan siten, että ryhmällä on mahdollisuus edetä omien voimiensa ja valmiuksiensa mukaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ohjaaja osaa vetäytyä taka-alalle. Ohjaajan ei voi käyttää valtaansa omien tavoitteiden toteuttamiseen. Myös ryhmädynamiikka on väline, jota on käytettävä vastuullisesti. Asioihin, jotka eivät ole ryhmän toiminnan kannalta oleellisia, ei ole syytä puuttua. (Himberg & Jauhiainen 2004, 179 - 180, 188 - 189.)

Ohjaajan on valmistauduttava ryhmänohjaustilanteeseen keskittymällä. Muut työtävät tai ajankohtaiset asiat on siirrettävä syrjään ryhmänohjauksen ajaksi. Kokemuksen myötä latautuminen tapahtuu itsestään, eikä siihen erikseen tarvitse kiinnittää huomioita. (Niemistö 2004, 79 - 80.) Tämä huomio keskittymisestä on tärkeä kaikessa ohjauksessa, mutta erityisesti luovissa menetelmissä, joissa ohjaajan tuki ja innostaminen toimintaan ovat merkittäviä. Seuraavissa kappaleissa käsittelemme ohjausta luovien menetelmien näkökulmasta.

Luovien menetelmien ohjaamisessa myös ohjaajan on oltava rohkea ja luova. Lisäksi hänellä on oltava muun muassa ryhmätyötaitoja, tilanneherkkyyttä ja ongelmanratkaisukykyä. Ohjaajan on pyrittävä tekemään ryhmätilanteesta mahdollisimman turvallinen. On oltava innostava, jotta ympäristö tukee jokaisen luovuutta, mutta riittävän hillitysti, jotta uuteen asiaan voi jokainen tutustua omassa tahdissaan. Lisäksi työmenetelmiä ei välttämättä ymmärretä työyhteisöissä, joten luovia menetelmiä ohjaava työntekijä joutuu usein perustelemaan työtään. (Andreev & Salomaa 2005, 175 - 176.) Yksi luovien menetelmien alueista on kädentaidot, jota käsittelemme seuraavissa kappaleissa. Nämä ovat luovien menetelmien yleisemmin tunnettu muoto, joita kohtaan on ehkä vähemmän ennakkoluuloja. Ryhmätoiminnassamme erityisesti erilaisilla kädentaidoilla oli suuri rooli.

Kädentaitojen terapeuttinen ja aktivoiva vaikutus on huomionarvoista ohjaustoiminnassa. Käsityö viihdyttää ja luo sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia harrastajille, mutta erityisesti se vastaa ihmisen tarpeeseen luoda ja ilmaista itseään. (Weckroth 1999, 37 - 38.)

Vaikka terapiaa voi antaa vain koulutettu terapeutti, voi kädentaitojen terapeuttisia piirteitä hyödyntää myös muussa kädentaitojen ohjauksessa. Näitä ovat esimerkiksi Weckrothin (1999) luettelemat toiminnan elementit. Sosiaalinen merkitys liittyy muun muassa yhdessäoloon ja ryhmään kuulumisen tunteeseen, yhdessä työskentelyyn ja toisten auttamiseen. Kokonaisvaltainen toiminta vaatii ja kehittää fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia taitoja ja edistää vuorovaikutusta. Myönteisen minäkuvan muodostuminen ja oman toiminnan merkitys ovat toiminnassa tärkeitä. Myös osallisuuden ja vastavuoroisuuden kokemukset ja kokemus omasta arvosta ja tarpeellisuudesta kuuluvat toiminnan antiin. Toiminnan on painotuttava tekemiseen, jolloin lopputulos ei ole tärkein. Myönteinen palaute lisää onnistumisen kokemusta. Weckroth on listannut mer-

kityksiä nimenomaan askartelun terapeuttisen merkityksen kautta, mutta sen elementit sopivat myös muuhun luovaan toimintaan, erityisesti kädentaitoihin. (Mts. 38 - 39.)

Ryhmiä ohjatakseen ei tarvitse olla terapeutti, mutta ohjaajan koulutuksen merkitystä ei voi vähätelläkään. Blomqvistin ja Hovilan (2005) raportista nousee esiin, että ikääntyneiden ryhmätoimintaa ohjaavat usein henkilöt, joilla ei ole alan koulutusta. Tutkimuksessa olikin noussut esiin koulutuksen tarve. Ikääntyneiden ryhmän ohjaamisessa tarvitaan ”gerontologista osaamista, eettisyyttä ja ikääntyneiden arvostamista”. (Mts. 49 - 50.)

3 TOIMINNAN TOTEUTUS

3.1 Toiminnan lähtökohdat ja kohderyhmä

Kuten johdannossa kuvasimme, lähtökohta toiminnalle oli oma kiinnostuksemme monikulttuurisen työn ja seniori- ja vanhustyön kehittämiseen. Ikääntyneiden maahanmuuttajien osallisuus tässä aihepiirissä oli selvä. Toisaalta myös ajatus siitä ennaltaehkäisevästä näkökulmasta, kuinka suomalaiset seniorit voisivat vuorovaikutuksen kautta saada uutta sisältöä elämäänsä kokemalla itsensä hyödylliseksi, oli yksi lähtöajatus. Näiden kiinnostuksen kohteiden yhteissummana syntyi ajatus ikääntyneiden monikulttuurisesta ryhmästä, jossa suomalaiset senioreiden ja ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalinen kanssakäyminen voitaisiin mahdollistaa. Oma ajatuksemme oli, että kanssakäyminen voisi johtaa ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten senioreiden vertaisuuden kokemuksiin, koska esimerkiksi iän mukanaan tuomat toimintakyvyn muutokset ovat kulttuurista riippumattomia. Toiminnan kohderyhmäksi valikoituivat siis suomalaiset ja maahanmuuttajaseniorit. Ikääntyneisiin maahanmuuttajiin kuuluvat sekä paluumuuttajat että pakolaistaustaiset maahanmuuttajat. Kohderyhmä ja toisaalta oma kiinnostuksemme vaikutti myös ajatukseen luovien menetelmien hyödyntämisestä toiminnassa.

Marras- joulukuun vaihteessa 2005 lähdimme kartoittamaan, onko Jyväskylässä sillä hetkellä käynnissä tai aikaisemmin toteutettu tämänkaltaista toimintaa. Olimme tällöin yhteydessä Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalveluihin, Vapaaehtoistoiminnan

keskus Vapariin, Jyväskylän kaupunkiseurakunnan Lähimmäisen kammariin sekä maahanmuuttajadiakoniin. Lähetimme myös sähköpostin Keski-Suomen Yhteisöjen Tuen NetWorkShop –projektin työntekijöille, jotka olivat aikaisemmin toteuttaneet ikääntyneille maahanmuuttajille koordinoitua toimintaa Jyväskylässä. Projekti oli kuitenkin jo päättynyt, emmekä saaneet projektityöntekijöihin yhteyttä toiminnan kartoitusvaiheessa.

Taustaselvityksen jälkeen tulimme siihen tulokseen, että ainoa mahdollisuus tämänkaltaisen toiminnan järjestämiseen on kerätä itse monikulttuurinen senioriryhmä ja koordinoida kyseinen toiminta. Päädyimme neljään toimeksiantajaan, ja tammikuussa 2006 kirjoitimme toimeksiantosopimukset Jyväskylän kaupungin Maahanmuuttajapalveluiden, Vapaaehtoistoiminnan keskus VaParin, Kaupunkiseurakunnan maahanmuuttajien diakoniatyön ja Huhtasuon päiväkeskuksen yhteyshenkilöiden kanssa. Alustavasti suunnittelimme yhteistä palaveria järjestettäväksi tammikuulle 2006, mutta tapaamisen peruuntumisen vuoksi tapasimme kaikkia toimeksiantajiemme edustajia erikseen. Näissä tapaamisissa kartoitimme myös toimeksiantajiemme näkemyksiä ja ajatuksia siitä, mitä tarpeenmukainen kerhotoiminta sisältäisi. Seuraavassa kappaleessa luetellaan yhteistyötahojemme toimenkuvat palveluiden tuottamisessa Jyväskylässä, sekä mitkä olivat toimeksiantajiemme vastualueet projektissamme:

1. Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalvelut on vastuussa kaupungin maahanmuuttajien vastaanottojärjestelyistä, kotoutumispalvelujen järjestämisestä, sosiaalityöstä, sekä koulutuksen, konsultaation ja tiedotuksen järjestämisessä Jyväskylässä. (Maahanmuuttajat 2006.) Maahanmuuttajapalveluiden edustaja sitoutui projektissamme auttamaan maahanmuuttaja-asiakkaiden tavoittamisessa toiminnasta tiedottamisen kautta.
2. Vapaaehtoistoiminnan keskus VaParin tehtävänä on tarjota ennaltaehkäiseviä vapaaehtoistyöhön perustuvia palveluja, jossa tuetaan apua tarvitsevia ja edistetään yhteisvastuuta ihmisten ja yhteisöjen kesken. (Vapaaehtoistoiminnan keskus VaPari ja Suomen Punaisen Ristin Jyväskylän osasto 2006.) VaParin yhteyshenkilö sitoutui projektissamme etsimään ikääntynyttä vapaaehtoista ryhmämme tueksi.
3. Jyväskylän kaupunkiseurakunnan maahanmuuttaja diakonityö on vastuussa kaupunkiseurakunnan maahanmuuttajatyöstä ja palveluista. (Diakonia 2006.)

Seurakunnan edustaja sitoutui projektissamme auttamaan projektin materiaalikuluissa.

4. Huhtasuon päiväkeskuksen tehtävänä on tarjota ikääntyneille päivätoimintaa ja palveluohjausta Jyväskylän kaupungin sosiaali-, ja terveystalvelujen alaisuudessa. (Päiväkeskukset 2006.) Päiväkeskuksen edustaja sitoutui antamaan meille päiväkeskustilat käyttöön toimintaamme varten.

Toiminnalle sopivimman kaupunginosan valintaan vaikutti keskeisesti Maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden näkemys siitä, millä alueella on eniten ikääntyviä maahanmuuttajia. Huhtasuon alueen valintaa vahvisti myös tilojen saatavuus. Huhtasuon päiväkeskus oli vakaumuksellisesti sitoutumaton paikka. Lisäksi se oli jo tuttu monille suomalaisille ikääntyneille kohtaamispaikkana. Päiväkeskuksen tilat antoivat hyvän mahdollisuuden yhteisen toiminnan järjestämiselle viihtyvyytensä ja ryhmätoiminnalle suunnitellun tilanratkaisunsa kannalta. Huhtasuolla on päiväkeskuksen lisäksi myös seurakunnan tiloja, joita pystyimme sopimuksen mukaan hyödyntämään. Sopimusten allekirjoittamisen jälkeen aloitimme kerhon toiminnasta tiedottamisen sekä itsenäisesti että yhteistyössä toimeksiantajiemme kanssa. Ennen toiminnan alkamista saimme Palapeli-projektin projektipäällikön kautta tiedon alkavasta Virma-projektista. Projektin työntekijät olivat aikaisemmin olleet toteuttamassa Keski-Suomen Yhteisöjen Tuen NetWorkShop –projektia. Saimme tietää, että projektityöntekijät olivat aloittamassa uutta Virma nimistä projektia, jonka tavoitteena on:

1. Ikääntyneiden maahanmuuttajien mielekkään elämän verkoston kehittäminen.
2. Suomen arkikielen kehittäminen ja opettaminen toiminnan avulla työtuissa.
3. Asiakkaiden oman osaamisen hyödyntäminen.
4. Asiakkaiden mielekkään elämän verkoston laajentaminen viranomaisten, ystävien, asukasyhdistysten, mamu- yhdistysten sekä muiden järjestöjen avulla
5. Kehittää maahanmuuttajien vapaaehtoisvoimavaroja ja mentor -/ tutor toimintamuotoa Jyväskylän ja maalaiskunnan asukkaiden kanssa.

(Virma –projekti 2006.)

Virma-projektin kohderyhmänä ovat ikääntyneet maahanmuuttajat ja suomalaiset. Projektin yksi toiminta-alueista on Jyväskylän Huhtasuo, joka oli myös meidän projektimme toiminta-alue. Sovimme tapaamisen Virma-projektin työntekijöiden kanssa ensimmäiselle kerhokerrallamme Huhtasuon päiväkeskuksella, ja osittain samankal-

taisten tavoitteiden ja yhteisen kohderyhmän vuoksi päätimme alkaa yhteistyöhön heidän kanssaan.

Kerhotoiminnan aloittamiseen liittyi monia etuja ja riskejä. Arvioimme toimintaan liittyviä näkökulmia suunnitellessamme toimintaa ja käytimme siinä apuna SWOT-analyysia (Liite 1) kartoittamaan toiminnan sisäisiä ja ulkoisia vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia sekä uhkia (Silferberg 2005, 15 - 16). Käytimme alkukartoitukseen SWOT-analyysia, koska se on arviointikeinona selkeä, ja sen avulla pystyimme hahmottamaan toimintaan liittyvät suuret kokonaisuudet. Lähtökohtaisesti pidimme vahvuutena yhteiskumppaneiden ammattitaitoa sekä Huhtasuon päiväkeskuksen tilojen sopivuutta kerhotoiminnan järjestämiselle. Vahvuudeksi arvioimme myös oman motivaatitasomme aiheen tutkimiseen ja sen, että meillä oli mahdollisuus keskittyä toimintaan kokonaisvaltaisesti, koska se kuului koulutusohjelmamme opintoihin. Myös opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan tuki toiminnan järjestämisessä arvioitiin vahvuudeksi. Toimintaan liittyvät mahdollisuudet arvioimme liittyvän uuden toiminnan luomiseen, sekä siihen, että yhteistyökumppanit saivat mahdollisuuden tiedostaa toiminnan merkitykset ja kehityshaasteet. Näimme mahdollisuutena myös asiakkaiden voimavarojen esiintulon järjestetyn toiminnan kautta. Toimintaan liittyvät heikkoudet arvioimme liittyvän asiakkaiden toimintaan sitouttamiseen, aihealueemme rajaamiseen, tiedonkulun toimimiseen sekä omiin valmiuksiimme lähteä kehittämään uutta toimintaa. Myös yhteistyökumppaneiden kiireinen työaikataulu laskettiin lähtökohtaisesti toiminnan heikkoudeksi. Toimintaan liittyvät uhat arvioimme liittyvät asiakkaiden löytymiseen, ryhmätoiminnan jatkumiseen työmme toiminnallisen osuuden päätyttyä ja siihen onko, aihealueesta tarpeeksi teoreettista tietoa. Arvoimme myös kahdeksan kerhokerran ja asiakkaiden kielierojen olevan uhka asiakkaiden ryhmäytymisen onnistumiselle.

3.2 Toiminnan tarkoitus ja tavoitteet

Työmme aiheen rajaamiseksi sekä toiminnan koordinoimisen helpottamiseksi rajasimme työmme tarkoituksen ja tavoitteet. Tavoitteenamme oli:

1. Mahdollistaa suomalaisten ja maahanmuuttajajäseniä sosiaalinen vuorovaikutus ryhmätoiminnan avulla.
2. Selvittää, mitä suomalaisten ja maahanmuuttajajäseniä kohtaaminen merkitsee heille itselleen.
3. Kokeilla, kehittää ja arvioida ikääntyneiden monikulttuuriseen ryhmään sopivia työmenetelmiä.

Projektimme esisijainen tavoite oli järjestää suomalaisille senioreille ja ikääntyneille maahanmuuttajille tilaisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tarkoituksenamme oli myös tutkia sitä, kuinka merkitykselliseksi seniorit kokevat ryhmätoiminnan ja kuinka kulttuurinen tausta on rikastuttamassa ja rajaamassa kohtamiseen liittyvää erillisyyden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Tavoitteemme oli myös kehittää uudenlaista toimintaa ja kokeilla ja arvioida siihen sopivia työmenetelmiä, joita eri tahojen ammattilaiset havahtuisivat käyttämään omassa työssään. Monikulttuurisen ryhmätoiminnan idean eteenpäin viemisen oli tarkoitus palvella erityisesti päiväkeskuksia sekä muita ikääntyneiden kanssa työskenteleviä tahoja, kuten seurakuntaa.

Tavoitteidemme taustalla vaikuttivat omat näkemyksemme päivätoiminnan haasteista ja niihin liittyvistä kehitystarpeista, joihin liittyivät läheisesti teoriassa läpikäymämme asiakaslähtöisyys ja monikulttuurinen konteksti sekä vanhuskäsityksen muuttuminen kolmannen ja neljännen iän käsitteiksi. Ajatuksemme oli, että toimintamme palvelisi erityisesti kolmannen iän asiakaskuntaa, ja näin ollen toiminnan luonne olisi ennaltaehkäisevässä työssä.

3.3 Toiminnan resurssit

Lähdimme suunnittelemaan ikääntyneiden monikulttuurista kerhoa tiedostaen omat ajalliset resurssimme. Alusta lähtien oli selvää, että toteuttaisimme projektin mahdollisimman itsenäisesti, ja toimeksiantajien resurssit liittyisivät lähinnä tilojen järjestämiseen, materiaalien hankkimiseen sekä tarvittaessa tukeen ja käytännön neuvoihin. Omat opinnäytetyön toteutukseen varatut resurssit pitivät sisällään suurimman osan kerhotoiminnan tiedottamisesta, yhteistyön toimeksiantajien kanssa, kerhotoiminnan suunnittelun ja ohjauksen, palautteen keräämisen arviointia varten sekä raportoinnin.

Sovimme että lähdemme tekemään yhteistyötä Virma- projektin kanssa opinnäytetyömme toiminnallisen toteutuksen ajaksi, jonka jälkeen Virma-projekti jatkaa monikulttuurista toimintaa osana omaa toimintaansa. Virma-projektin yhteistyötä puolsivat myös resurssikysymykset. Projektityöntekijöiden avulla oli mahdollista saada ikääntyneitä maahanmuuttajia mukaan toimintaan, koska projektin työntekijöillä itselläänkin on maahanmuuttajataustat. Lisäksi Virma-projekti mahdollisti myös joitakin materiaalihankintoja. Toisen Virma-projektin työntekijän äidinkieli oli venäjä, joten hän pystyi tarvittaessa toimimaan tulkkina paluumuuttajille.

Koska kerho kokoontui vasta iltapäivällä, oli koko päiväkeskus käytössämme suurimman osan kerhoajasta. Käytännössä tarvitsimme keittiön ja päiväsalin tiloja. Käyttämiemme käsityö- ja askartelumateriaalien määrä oli loppujen lopuksi melko pieni, ja niiden hankinta onnistui yhteistyötahojemme avulla. Saimme myös lainata välineitä koulumme taideluokasta sekä yhdeltä ryhmäläiseltä. Kahvi- ja teetarjoilut kustansimme itse, koska katsoimme, että se oli hyvin pieni menoerä. Erillistä rahoitusta ei toiminnallamme ollut.

Varsinainen käytännön toteutus, toiminnasta tiedottaminen, kerhojen kokoontuminen ja loppuhaastattelut ajoittuivat keväälle 2006 helmikuun lopusta kesäkuun alkuun. Kerhot kokoontuivat maaliskuun alusta toukokuun puoleenväliin kerran viikossa yhteensä kymmenen kertaa. Kerho alkoi keskiviikkoisin kello 14.30 ja kesti noin puoli-toista tuntia. Jokaisen kokoontumisen jälkeen arvioimme yhdessä toiminnan onnistumista, kirjoitimme oppimispäiväkirjaa ja valmistelimme seuraavan kerhokerran. Tar-

vittaessa neuvottelimme käytännön toteutuksesta myös Virma-projektin työntekijöiden kanssa. Ryhmäläisten haastattelut, toimeksiantajien ja Virma-projektin kanssa pidetyt loppupalaverit ajoittuivat toukokuun puolesta välistä toukokuun loppuun. Projektin raportin kirjoitus, eli opinnäytetyön toiminnallisen osuuden dokumentointi ja taustateorian kirjoitus toteutettiin suurimmaksi osaksi kesäkuun ja syyskuun välisenä aikana.

3.4 Toiminnan eteneminen

3.4.1 Toiminnasta tiedottaminen

Tammi-helmikuussa 2006 toimitimme toimeksiantajillemme ikääntyneiden monikulttuurisesta kerhosta tekemämme esitteen (liite 2). Aktiivinen kerhotoiminnasta tiedottaminen ajoittui helmikuun loppuun ja maaliskuun alkuun. Suomalaisten ikäihmisten saamiseksi ryhmään kävimme kertomassa alkavasta toiminnasta Huhtasuon päiväkeskuksen asiakkaille. Ikääntyneitä maahanmuuttajia, erityisesti pakolaisia, oli vaikeampi tavoittaa, koska heillä ei ole omaa kokoontumispaikkaa. Tästä syystä mainostimme toimintaa Palapeli-projektin kursseilla opiskeleville maahanmuuttajille. Tavoitteena oli, että opiskelijat olisivat kertoneet toiminnasta ikääntyneille sukulaisilleen ja ystävilleen. Lisäksi vierailimme Huhtasuon kirkolla paluumuuttajien ryhmässä ja kerroimme monikulttuurisesta kerhosta.

Ikääntyvien maahanmuuttajien tavoittamiseksi kävimme myös kertomassa opinnäytetyöstämme Huhtasuon sosiaaliaseman palveluohjaajalle, jonka asiakkaisiin kuuluu paljon eri-ikäisiä maahanmuuttajia. Sekä suomalaisia ikäihmisiä että ikääntyneitä maahanmuuttajia ajatellen jätimme mainoksia Huhtasuon alueella päiväkeskuksen lisäksi Huhtasuon Kylätoimistolle, Kirpputorille, Terveysasemalle ja Sparmyymälään. Ensimmäisen kerhokerran jälkeen lähetimme mainoksemme vielä sähköpostilla Huhtasuon alueen kotihoidon avopalveluohjaajalle, joka välitti tiedon kotisairaanhoidon ja kotipalveluun.

Tiedottaessamme alkavasta toiminnasta Huhtasuon päiväkeskuksella tapasimme vain osan päiväkeskuskävijöistä. Tästä syystä päiväkeskuksen työntekijät lupautuivat esit-

telemään kerhon mainosta esimerkiksi viikoittaisen jumpan yhteydessä, johon osallistuvat eivät välttämättä käy päiväkeskuksella joka päivä.

Maahanmuuttajapalveluiden yhteyshenkilömme puolestaan oli luvannut ottaa yhteyttä Huhtasuolla asuviin ikääntyneisiin maahanmuuttajiin, jotka olivat sillä hetkellä Maahanmuuttajapalveluiden asiakkaana. Heitä ei loppujen lopuksi juurikaan ollut, koska osa oli muuttanut pois alueelta. Vaparin kautta saimme kerhoomme vapaaehtoistoinnassa mukana olleen eläkeläisen.

Nimi ”Ikääntyneiden monikulttuurinen kerho” tuli tekemämme mainoksen kautta. Tavoitteena oli tehdä mainos, joka kertoisi lyhyesti mistä on kysymys. Nimi oli parhaiten toimintaa kuvaava, ja tästä syystä myös termi ”kerho” jäi elämään. Tavoitteenamme oli miettiä yhdessä ryhmäläisten kanssa kerholle sopivampi nimi ensimmäisellä kokoontumiskerralla, joka olisi vahvistanut yhteenkuulumisen tunnetta (Ks. Pulkkinen 2003, 158). Paikalla oli tuolloin kuitenkin vain yksi suomalainen, joten nimeksi jäi mainoksessa käyttämämme Monikulttuurinen kerho.

3.4.2 Toiminnan toteuttaminen

Jo suunnitteluvaiheessa meillä oli ajatus, että toiminnan pitäisi olla sellaista, johon kaikki pystyvät osallistumaan. Suomen kielen taito ei voinut olla esteenä. Tästä johtuen oli luontevaa, että toiminta painottui käsillä tekemiseen ja muuhun luovaan toimintaan (ks. s. 21). Pohdimme etukäteen joitakin mahdollisia menetelmiä, kuten erilaisten korttien tai esineiden käyttöä tutustumisvaiheessa, monotypiamaalausta, huovutusta ja musiikkia. Tavoitteena oli mahdollisimman asiakaslähtöinen toiminta, jonka tarkoituksena oli saada asiakkaiden vahvuudet ja osaamisalueet mahdollisimman hyvin esiin. Aikaisempi kokemuksemme muun muassa vanhustyön harjoittelun kautta oli luonut mielikuvan, että asiakkailta on paljon voimavaroja, joita ei ehkä aina osata hyödyntää. Tavoitteena oli, että he voisivat jakaa osaamistaan opettamalla muita ja samalla saada vahvistusta omien taitojen merkityksestä. (Ks. Weckroth 1999, 31 – 39.)

Pyrimme toteuttamaan toiminnassa sitä luovuuden periaatetta, että toiminnalla ei olisi etukäteen asetettuja tiukkoja rajoja tai tuloshakuisuutta (Keränen ym. 2001, 105). Ohjaajina pyrimme olemaan hieman sivuroolissa, jotta huomio olisi ryhmäläisissä ja itse

toiminnassa. Tarkoituksemme oli lähinnä toimia toiminnan mahdollistajina ja tarvittaessa tukea ja kannustaa ryhmäläisiä (Hintsala 1997, 27 - 28).

Osallistujat

Ryhmän osallistujien määrä vaihteli yhdestä kuuteen. Ensimmäisellä ja kahdeksannelle kerralla paikalla oli vain yksi suomalainen. Neljännellä kerralla paikalla oli 2 suomalaista. Muilla kerroilla mukana oli yksi tai kaksi maahanmuuttajaa ja yhdestä neljään suomalaista. Vakituksempia ryhmäläisiä oli neljä, joista yksi oli maahanmuuttaja. Loppuajasta mukaan tuli myös maahanmuuttaja ja suomalainen, jotka olisivat luultavasti tulleet mukaan jo aikaisemmin, jos he olisivat tienneet toiminnasta. Ryhmään osallistujat olivat pääasiassa naisia yhtä miestä lukuun ottamatta, joka oli mukana kolmella kerralla.

Osallistujien vaihtuvuus vaikutti myös toiminnan suunnitteluun siten, että kaikki eivät olleet mukana päättämässä seuraavien kertojen teemoista. Ryhmän ikäjakauma oli myös suuri, noin viidenkymmenen ja kahdeksankymmenen ikävuoden välillä, mikä toi oman haasteensa toiminnan suunnitteluun. Esimerkiksi muualla kuin päiväkeskusten tiloissa toteutettu kokoontuminen karsi osallistujia ehkä terveydellisistä syistä johtuen. Osa ryhmäläisistä oli omatoimisia ja aktiivisia eläkeläisiä, osa oli jo avohuollon palveluiden piirissä. Tässä yhteydessä olikin nähtävissä aikaisemmin esiin nostamamme kolmannen ja neljännen iän erot ja niiden mukanaan tuomat asiakaslähtöisyyden haasteet.

Ryhmässä oli kaksi osallistujaa, jotka olivat olleet mukana vapaaehtoistoiminnassa. Heistä toinen oli vielä työkäinen. Heidän roolinsa ryhmäläisinä olikin merkittävä, sillä heillä oli kokemusta erilaisten ihmisten, erityisesti ikääntyneiden, kohtaamisesta (ks. s. 13). He olivat toimintaan positiivisesti suhtautuvia ja omalla esimerkillään rohkaisivat myös muita ryhmäläisiä.

Yhteisöllisyyden luominen

Tärkein keino yhteisöllisyyden luomiseen oli kerhon aloitus yhteisellä tee- ja kahvihetkellä, jolla aloitimme lähes joka kerta. Samalla se toimi aloituksena, jonka aikana oli mahdollisuus kuulumisten vaihtamiseen ja yleiseen keskusteluun (Esim. Airila 2002, 36). Ohjaajina huomasimme, että se oli rakentava ja hyvä idea, koska se selvästi vapautti ilmapiiriä. Keskustelua syntyi helposti ilman erillistä ohjaajien tukea, kun

joku ryhmäläisistä aloitti keskustelun. Toisaalta pyrimme ohjaajina saamaan keskusteluun mukaan kaikki tasapuolisesti. Kerhokerralla, jolla oli eniten osallistujia (kuusi), pidimme aloitushetken yhteydessä erillisen tutustumiskierroksen, jossa jokaisella oli mahdollisuus kertoa jotain itsestään. Muuten pyrimme mahdollisimman luonnollisiin vuorovaikutustilanteisiin, jolloin jokaisella oli mahdollisuus kertoa itsestään sen verran kuin halusi.

Perinteisesti erilaiset käsityöpiirit ovat toimineet yhteisöllisyyden luojina, kun yhteinen kiinnostuksen kohde kerää harrastajia yhteen (Weckroth 1999, 37.) Useilla ryhmäme osallistuneilla oli jokin tietty käsityöharrastus, ja kiinnostus käsillä tekemiseen oli yhdistävä tekijä. Yhteisöllisyyttä pyrittiinkin luomaan toiminnan lomassa. Korostimme sitä, että jokainen ryhmäläinen oli tervetullut mukaan vaikka ei haluaisikaan joka kerralla osallistua toimintaan. Mahdollisuus oli aina olla toisten seurassa ja katsella tai tehdä esimerkiksi omaa käsityötä. Tärkeä yhteisöllisyyden luomiskeino oli myös yhdessä opettelu, mikä liittyi uusiin työmuotoihin, kuten nahkatöihin.

Kerhokertojen teemat

1. Tutustuminen, suunnittelu

Paikalla: suomalainen, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

Ensimmäisen kerhokerran osallistujamäärään vaikutti olennaisesti naistenpäivä, joka on paluumuuttajanaishille tärkeä suomalaisten äitienpäivään verrattava juhlapäivä. Myös paikallisliikenteen lakko vaikutti siten, että yksi ryhmäläinen ei päässyt ensimmäisellä kerralla mukaan. Paikalla oli yksi suomalainen, joten keskityimme tapaamisessa keskustelemaan teen merkeissä lähinnä Monikulttuurisen kerhon tarkoituksesta sekä Virma- projektin lähtökohdista. Ensimmäisen kerhokerran tulos oli siis yhteistyön sopiminen Virma- projektin kanssa ja toiminnan turvaaminen myös opinnäyte-työmme puitteissa järjestetyn toiminnan jälkeen. Keskustelimme käsitöistä, ja paikalla ollut ryhmäläinen näytti meille nypläystyötään. Tarkoituksena oli suunnitella ainakin alustavaa runkoa kerhokerroille, mutta osallistujamäärän vähäisyyden vuoksi tämä jäi toteutumatta. Sovimme vain seuraavan kerran teeman, joka tuli luontevasti ensimmäisen ryhmäläisemme käsityötaitoista.

2. Pitsinnypläys, tutustuminen

Paikalla: 2 suomalaista, maahanmuuttaja, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

Toisen kerhokerran ohjelmassa oli käsitöiden esittelyä. Ensimmäisellä kerralla mukana olleen suomalaisen eläkeläisen kanssa oli sovittu, että hän tuo mukanaan pitsinnypläystöitä ja mahdollisesti opettaa muita kerholaisia. Kerhon aluksi joimme teetä ja juttelimme yleisiä kuulumisia. Tämän jälkeen suomalainen eläkeläinen esitteli töitään ja kertoi muille pitsinnypläyksen tekniikasta. Esittelyn lomassa kerholaisten välille syntyi luontevaa keskustelua ja tutustumista. Kerhon päätyttyä kaksi kerholaisista lähtikin yhdessä keskustellen pois päiväkeskukselta.

Kerhokerran päätteeksi sovimme seuraavan kerran teeman. Jatkoimme ryhmäläisten omista taidoista. Virma-projektin työntekijät tiesivät, että yksi ryhmäläisistä on taitava käsitöissä, joita tehdään nahasta. Pyysimme ryhmäläistä esittelemään seuraavalla kerralla töitään ja mahdollisesti myös opettamaan muita nahkatöiden tekemisessä.

Ohjaajina odotimme hieman jännityksellä mitä toinen kokoontuminen toisi tullessaan, koska ryhmässä oli sen pienestä koosta huolimatta monikulttuurisuutta. Oli helpottava huomata, kuinka käsitöiden kautta virisi keskustelua kuin itsestään. Konkreettinen väline toimi hyvin vuorovaikutuksen mahdollistajana toisesta kerrasta lähtien. Kun keskustelu oli käynnistynyt, siirtyi se luontevasti myös muihin aiheisiin, ja keskustelimme esimerkiksi teen ja kahvinjuonnin tottumuksista ja niihin liittyvistä tavoista.

3. Nahkatyöt

Paikalla: kaksi maahanmuuttajaa, neljä suomalaista, lehtitoimittaja, ohjaaja ja Virma-projektin työntekijät

Edellisellä kerralla mukana ollut maahanmuuttaja on tehnyt ja myös opettanut nahkatöitä, ja hän lupasi esitellä tuotoksiaan sekä ottaa mukaan välineitä ja materiaaleja, jotta kaikki voivat itse kokeilla nahan työstämistä. Virma-projekti hankki lisäksi tarvittavia materiaaleja.

Aloitimme kahvilla ja teellä, jonka aikana kävi vilkas keskustelu. Pöydän ääressä teimme tutustumiskierroksen, jossa jokainen sai kertoa itsestään. Emme olleet aikaisemmillä kerroilla tehneet varsinaista esittelykierrosta, koska osallistujia oli ollut vähemmän ja tutustuminen oli ollut luontevaa ilman varsinaista esittelyäkin. Suurin osa ajasta meni esittelykierrokseen, jonka jälkeen aikaa oli enää 15 minuuttia. Päätimme, että kokeilemme nahkatöiden tekemistä toisella kerralla. Ehdimme kuitenkin katsella nahkatöitä, ja ryhmäläinen kertoi miten niitä tehdään ja mitä kaikkea pienesineitä nahasta voi tehdä. Virma-projektin kutusuma lehden toimittaja otti valokuvia lehteen edellisellä kerralla esittelystä nypläystäystä, nahkatöistä ja ryhmäläisistä.

Toimittajan läsnäolo ja kuvaaminen korostivat käsitöiden merkitystä ja muutenkin tekivät toiminnasta ehkä ”vakavasti otettavamman”. Vaikka varsinainen toiminta jäi lyhyeksi, mahdollisti tee- ja kahvihetki ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen. Mielestämme toisiintutustuminen oli tässä vaiheessa tärkeää, ja yhdessä ison pöydän ääressä vietetty hetki toimi erityisesti monikulttuurisen vuorovaikutuksen edistäjänä.

Nahkakäsitöihin liittyvän teeman jatkaminen olisi ollut luontevaa seuraavalla kerralla, mutta taidon osaava ryhmäläinen ei päässyt seuraavalla kerralla mukaan. Tästä syystä siirsimme nahkatyö-teeman jatkamisen kahden viikon päähän. Kyselimme muiden ryhmäläisten käsityöharrastuksista, ja yksi suomalainen ryhmäläinen kertoi harrastavansa virkkaamista ja lupasi ottaa seuraavalla kerralla tekemiään töitään mukaan.

4. Virkkaustyöt

Paikalla: 2 suomalaista ja ohjaajat

Olimme suunnitelleet kerhokerran alkuun luovaa, käsityöaiheista tutustumispiiriä. Tarkoituksena olisi ollut löytää uusia kiinnostavia käsityömuotoja ja mahdollisesti tutustua niihin myöhemmillä kerhokerroilla. Ohjelmassa oli myös yhden kerholaisen virkkaustöiden esittely. Koska osallistujia oli vain kaksi ja toisen ryhmäläisen oli lähdettävä aikaisemmin, sovimme yhdessä, että pidämme hieman lyhyemmän kerran ja keskitymme yhteiseen kahvihetkeen ja virkkaustöiden esittelyyn. Virkkaustöiden esittelijä oli kuitenkin positiivisesti motivoitunut esittelemään töitään. Osaamista vahvisti vielä toisen ryhmäläisen ja ohjaajien kiinnostus ja ihastus taitavasti tehtyjä käsitöitä kohtaan. Pienemmässä ryhmässä keskustelu siirtyi käsitöiden esittelyn jälkeen luonte-

vasti ryhmäläisten yhteiseen kotiseutuun. Vaikka ohjaajien rooli ei ole tuoda itseään esiin (ks. s. 22), tällä kerralla oli kuitenkin luontevaa, että me olimme ohjaajina aktiivisemmin keskustelussa mukana ja kerroimme muun muassa mistä olemme kotoisin.

5. Nahkatyöt

Paikalla: 2 maahanmuuttajaa, 3 suomalaista, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät,

Aloitimme kerhokerran juomalla kahvia ja teetä, ja projektityöntekijät näyttivät valokuvia Virma-projektia edeltäneen NetWorkShop – projektin ajoilta. Keskustelimme myös yleisesti esimerkiksi musiikista. Olimme kaksi viikkoa aikaisemmin sopineet teemaksi nahkatöiden jatkamisen, koska edellisellä kerralla ei nahkatöiden ”opettajamme” ollut paikalla. Edeltävällä kerralla ehdimme tutustumaan töihin, ja ryhmäläinen esitteli nahkatöitä muille. Nyt jatkettiin siten, että jokainen sai tehdä itse nahkasta esimerkiksi rintakorun, jonka kaikki tekivätkin kahta ryhmäläistä lukuun ottamatta. Toinen heistä ei halunnut osallistua toimintaan, vaan teki omia käsitöitään. Toisella ryhmäläisellä ei ollut silmälaseja mukana, joten työskentely ei onnistunut, vaan hän katsoi muiden tekemistä. Projektityöntekijät olivat hankkineet tarvittavat materiaalit: liimat, sakset, paperia, rintakorunsolkia. ”Opettajallamme” oli mukana eriväristä nahkaa joita saimme käyttää.

Toimintaan osallistujat olivat siitä hyvin innostuneita. ”Opettaja” sai antaa ohjeistusta paljon, sillä nahan työstäminen oli kaikille uutta, eikä aivan helppoa. Vuorovaikutus tuli lähinnä sitä kautta, että ryhmäläiset neuvoivat toinen toisiaan, ja yhdessä ihasteltiin toisten aikaansaannoksia. Lopuksi projektityöntekijät ottivat valokuvia aikaansaannoksistamme. Uskomme, että tämä lisäsi ryhmäläisten tekemän työn arvostuksen kokemusta, samoin kuin aiemmin lehden toimittajankin ottamat kuvat.

Kun sovimme seuraavan kerran teemaa, ei kukaan ryhmäläisistä nostanut esiin omaa harrastustaan, jonka ympärille teeman voisi mahdollisesti rakentaa. Ehdotimmekin ohjaajina, että teemme ruukkuja servettitekniikalla. Kerhokerta oli pääsiäisviikolla, joten ruukkujen maalaaminen oli kevääseen suuntaavaa tekemistä, vaikka teemamme ei varsinaisesti ollut pääsiäinen. Materiaaleiltaan tämä oli erilaista verrattuna aikaisempiin teemoihin, ja työskentely oli mahdollista päiväkeskuksen tiloissa. Toiminnas-

ta ylijääneet materiaalit olivat myös sellaisia, että niiden hankinnassa avustanut seurakunnan diakoniatyö pystyisi niitä myöhemmin käyttämään.

6. & 7. Ruukkujen maalaus ja servettitekniikka

6. kerta: Paikalla 1 suomalainen, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

7. kerta: Paikalla 2 suomalaista, 1 maahanmuuttaja, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

Kuudennella kerhokerralla oli mukana vain yksi suomalainen, joka oli todella innostunut ruukkujen maalaamisesta. Sovimmekin jatkavamme teemaa myös seuraavalla kerralla, jotta muutkin ryhmäläiset saavat kokeilla tekniikkaa, ja materiaaleja oli varattu kaikille. Kuudennella kerralla emme pitäneet varsinaista tee- kahvihetkeä, vaan pidimme taukoa työskentelyn lomassa. Seitsemännellä kerralla puolestaan aloitimme kerhon tuttuun tapaan yhteisellä tee- ja kahvihetkellä, jossa kuluikin jonkin verran aikaa. Jotkut kerholaiset kokivat ruukunmaalauksen liian haasteellisena toimintana ja näin ollen tahtoivat pelkästään seurata toimintaa. Annoimme tähän mahdollisuuden, ja kerhokerrasta muotoutui mukava yhdessäolon hetki keskustelun, työskentelyn ja työn katselun merkeissä. Työn lomassa vuorovaikutusta syntyi muun muassa ryhmäläisten erityisruokavalioista ja säiden ennustamisesta. Työskentelyn sisältö ei siis rajannut keskustelun sisältöjä. Samalla oli havaittavissa taustassakin mainitsemiamme vertaisuuden kokemuksia.

Mahdollisuudesta ruuanlaittoon ja leipomiseen olimme keskustelleet jo aikaisemmin, mutta vasta nyt tilan varmistuttua sovimme seuraavasta kerrasta Huhtasuon kirkon keittiöllä. Nahkatöiden yhteydessä olimme jutelleet, mitä voisi leipoa, ja vappu-teema, erityisesti tippaleivät ja rosetit, oli ryhmäläisten toive. Juttelimme myös, että toiseksi viimeisellä kerralla voisimme sään salliessa ulkoilla yhdessä ja viimeisellä kerralla haastattelisimme ryhmäläisiä siitä, mitä mieltä he ovat olleet toiminnasta ja monikulttuurisesta kerhosta yleensä.

8. Vappuaiheinen leivonta

Paikalla: suomalainen, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

Kerhokerran aiheena oli vappuaiheinen leipominen ja ruuanlaitto, ja suunnitelmisamme oli valmistaa tippaleipiä, sämpylöitä ja salaattia. Paikaksi olimme sopineet seurakunnan kanssa Huhtasuon kirkon keittiön, jonka puitteet olivat hyvät leipomiselle. Kerhon osallistujamäärä oli kuitenkin niin pieni, että päätimme vain tehdä tippaleipiä ja lopuksi nauttia ne siman kanssa. Työskentelyn lomassa juttelimme vapusta sekä juhlapäivistä Suomessa ja Venäjällä. Keskustelimme myös siitä, kuinka kerhon jatkuvuus ja vahvistuminen voisi onnistua. Arvelimme, että suomalaisten ja maahanmuuttajien olisi helpompi osallistua kerhoon, jos kerhon vetäjissä olisi niin suomalais- kuin maahanmuuttajataustaisiakin ohjaajia.

Kerhon alussa keittiölle tuli myös ryhmä maahanmuuttajanaisia, jotka olivat lopettelemassa kokoontumistaan seurakunnan tiloissa. He olivat kiinnostuneita tippaleipien teosta ja simasta, mutta heillä ei ollut mahdollisuutta jäädä ryhmään ajankohdan vuoksi. Tilanteesta näki kuitenkin, miten leipominen ja ruuanlaitto olisivat hyvää kulttuurien välistä vuorovaikutusta edistävää toimintaa, jossa kieli ei olisi este.

9. Ulkoilu

Paikalla: 1 suomalainen, 1 maahanmuuttaja ja ohjaajat

Aiheeksi oli sovittu sään salliessa ulkoilu. Lopuksi ulkoilimme vajaan tunnin suomalaisen ryhmäläisen kanssa. Alussa joimme teetä, ja mukana oli suomalaisen lisäksi myös maahanmuuttaja. Tilanne oli mukava, ja saimme paljon keskustelua aikaiseksi. Tulkkasimme ryhmäläisille englanniksi ja suomeksi. Suomalainen osallistuja teki nyp-läystyötään, ja maahanmuuttaja oli tästä hyvin kiinnostunut. Hän kertoi myös käsityöläisistä omassa kotimaastaan. Tilanteessa näkyi jälleen sopivan aiheen yhteydessä mahdollisuus kulttuurien vertailuun ja oman maan tavoista kertomiseen. Vaikka varsinainen ulkoilu ei toteutunutkaan isommalla ryhmällä, oli teeteki jälleen kerran onnistunut ja osoitti merkityksensä.

10. Loppuhaastattelut

Paikalla: 1 suomalainen, 1 maahanmuuttaja, ohjaajat ja Virma-projektin työntekijät

Viimeisellä kerralla toteutimme loppuhaastattelut. Haastattelimme molemmat yhden ryhmäläisen ja joimme samalla teetä ja kahvia. Molempiin haastatteluihin meni noin tunti. Haastatteluihin oli mahdollista käyttää reilusti aikaa, koska paikalla ei ollut useampia ryhmäläisiä. Tarkoitus oli, että Virma-projektin työntekijät olisivat vetäneet yhteislauluhetken niille ryhmäläisille, jotka eivät ole haastateltavina, mutta tähän ei osallistujamäärän vuoksi ollut tarvetta. Otimme myöhemmin neljään useimmin paikalla olleeseen ryhmäläiseen yhteyttä ja sovimme heidän kanssaan ajankohdat, jolloin teimme loput haastattelut.

4 ARVIOINTI

Koska kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, on tutkimusmenetelmien määrittely vaikeaa, eikä se ole tarpeellistakaan. Tutkimuskäytäntöjä käytetään toiminnallisessa opinnäytetyössä väljemmin verrattuna varsinaisiin tutkimuksiin. Esimerkiksi aineiston käsittelyä ja analysointia ei ole mahdollista tehdä yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä. Tiedon laadun turvaamiseen pyritään perustason tutkimuskäytännöillä. (Vilka & Airaksinen 2003, 56 – 58, 63 - 64.)

4.1 Arviointikeinot

Arviointikeinoina käytimme Ikääntyneiden monikulttuuriseen kerhoon osallistuneiden ryhmäläisten haastattelua, osallistuvaa havainnointia sekä yhteistyökumppaneiden arvioita toiminnasta. Haastattelimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden päätyttyä kuutta kerhomme ryhmäläistä. Ohjaajina meillä oli mahdollisuus havainnoida toimintaa, ja arvioimme sitä pitämällä ohjauspäiväkirjaa. Toimeksiantajiemme ja yhteistyökumppaniemme arvioita selvitimme avoimella haastattelulla, jotka nauhoitimme.

Osallistujien haastattelussa käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelulomaketta (Liite 3), jossa kysymykset ja niiden järjestys olivat kaikille samanlaiset, mutta haastateltavat saivat vastata kysymyksiin vapaamuotoisesti (Eskola & Vastamäki 2001, 26). Jaoin lomakkeen kahteen osioon, joka sisälsi tiedottamisesta ja ennakkokäsityksistä seitsemän kysymystä ja ryhmän toiminnasta kymmenen kysymystä. Yhteensä kysymyksiä oli siis seitsemäntoista. Omaa työskentelyämme varten merkitsimme haastattelulomakkeisiin myös, oliko haastateltava suomalainen, maahanmuuttaja vai paluumuuttaja. Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman paljon ryhmäläisten näkökulmaa toiminnan eri merkityksistä. Pyrimme laatimaan haastattelulomakkeen kysymykset toiminnan tavoitteiden ja toteutumisen kautta. Kysymyksissä selvitimme muun muassa vuorovaikutuksen ja monikulttuurisuuden kokemuksia sekä toimintaan liittyviä mielipiteitä.

Kerroimme haastatteluiden alussa, että ryhmäläisten henkilöllisyydet eivät tule missään esiin. Pyrimme muutenkin eettisyyteen, josta yksi esimerkki oli se, että kirjoitimme ryhmäläisten vastaukset haastattelulomakkeille. Emme nauhoittaneet haastatteluita, koska ajattelimme, että osalle haastateltavista se olisi voinut olla outo, jopa hie-man ahdistava tilanne. Tilanne olisi ehkä myös vaikuttanut vastauksiin. Haastattelutilanteissa tuli myös paljon muuta keskustelua, joka ei liittynyt kysymyksiin. Näin ollen nauhoitetun haastattelumateriaalin läpikäyminen olisi vienyt paljon enemmän aikaa.

Viimeisellä kokoontumiskerralla, joka oli varattu haastatteluiden tekemiseen, haastatelimme kahta ryhmäläistä. Paikkana olivat päiväkeskuksen tilat, joten haastatteluympäristö oli tuttu, rauhallinen ja tilava. Haastatelimme kumpikin yhden ryhmäläisen. Loput neljä haastattelua sovimme kunkin ryhmäläisen kanssa erikseen. Kaksi haastattelua sovimme päiväkeskuksen tiloihin, koska se oli helppo paikka tavoittaa haastateltavat. Nämä haastattelut toteutimme myös siten, että tilanteessa oli yksi ryhmäläinen ja yksi ohjaaja. Vaikka jaoin päiväkeskuksella toteutetut haastattelut, tapasimme kuitenkin kumpikin kaikki haastateltavamme. Kaksi haastattelua sovimme päiväkeskuksen ulkopuolelle ja niissä olimme molemmat mukana. Toinen esitti kysymykset ja toinen kirjoitti vastaukset lomakkeeseen. Aikaresurssit vaikuttivat haastatteluiden jakautumiseen. Halusimme kuitenkin molemmat mahdollisuuden tavata ryhmäläiset vielä viimeisen kerran ja näin päättää yhteistyön heidän kanssaan omalta osaltamme.

Haastatteluiden jälkeen kokosimme kaikki vastaukset kysymysten alle, joista teimme yhteenvedot. Joihinkin kysymyksiin vastaaminen oli osalle haastateltavista hieman vaikeaa, ja osaan kysymyksistä asiakkaat vastasivat lyhyesti, mikä vaikutti vastausten läpikäyntiin.

Osallistuvasta havainnoinnista puhutaan havainnoinnin ollessa luonnollista ja toiminnan ohessa tapahtuvaa. Havainnointi on hyvä keino tutkia esimerkiksi vuorovaikutusta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 202 – 203.) Kirjasimme havaintojamme ohjauspäiväkirjaamme ja pohdimme ryhmän toimintaa myös jälkikäteen kokonaisuutena. Pääpaino havainnoidessamme ryhmätilanteita oli ryhmäläisten keskinäinen vuorovaikutus, monikulttuurisuuden vaikutus ja näkyminen sekä menetelmien toimivuus ryhmässämme. Erityisesti pyrimme havainnoimaan suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä syntyvää vuorovaikutusta.

Päädymme kirjoittamaan ohjauspäiväkirjaa vuorotellen kerhokertojen jälkeen. Kävimme kuitenkin jokaisen kokoontumisen jälkeen yhdessä läpi keskeisimmät tilanteet ja tunnelmat. Kokosimme päiväkirjamme yhteen, jolloin se toimi tärkeänä työvälineenä kirjoittaessamme raporttia ja kootessamme arviointia. Vaikeinta ohjauspäiväkirjan kirjoittamien oli niiden kahden kerran jälkeen, jolloin paikalla oli vain yksi suomalainen. Tuolloin vuorovaikutus oli ohjaajien ja ryhmäläisen välillä. Havainnointia helpotti kuitenkin se, että ryhmä oli pieni. Suuremman ryhmän havainnoiminen olisi ollut huomattavasti haasteellisempaa.

Toimeksiantajien ja yhteistyökumppanien arvioinnit toiminnasta toteutimme loppupalavereiden yhteydessä, jotka toteutimme avoimen haastattelun periaatetta soveltaen. Avoin haastattelu on hyvin lähellä keskustelua, ja esimerkiksi mielipiteiden selvittäminen tapahtuu mahdollisimman luonnollisesti keskustelun muodossa (Hirsjärvi ym. 2004, 198). Nauhoitimme kaikki loppupalaverit. Tarkoitus oli pitää toimeksiantajille yksi yhteinen tapaaminen, jossa olisi ollut kaikki neljä yhteyshenkilöä läsnä. Tämä ei kuitenkaan onnistunut, koska yhteistä ajankohtaa oli vaikea löytää. Pidimmekin toimeksiantajillemme kolme erillistä loppupalaveria: yhteisen Vaparin ja seurakunnan yhteyshenkilöille, ja Huhtasuon päiväkeskuksen ja Maahanmuuttajapalveluiden yhteyshenkilöille omat tapaamiset. Lisäksi toteutimme vielä yhden avoimen haastattelun Virma-projektin työntekijöiden kanssa. He pystyivät arvioimaan myös toiminnan onnistumista, koska olivat itsekkin ryhmässä mukana. Arvioinnin yhteydessä käytämme

Virma-projektin työntekijöistä nimeä yhteistyökumppanit ja muista yhteistyötahoista puhumme toimeksiantajina.

Koska avoin haastattelu toimi samalla palaverina, jossa kerroimme toiminnan onnistumisesta ja omista havainnoistamme, teimme palavereita varten asialistan (Liite 4). Kävimme läpi toiminnasta tiedottamisen ja kerhon alkuvaiheen onnistumista sekä varsinaisen toiminnan onnistumista. Lisäksi kerroimme kerhon osallistujien määrästä ja ryhmän muodostumisesta. Kävimme läpi lyhyesti myös yhteistyötoimijoiden roolit ja toiminnan jatkumisen Virma-projektissa sekä arvioimme oman raporttimme aikataulua. Toimeksiantajiemme oli vaikea arvioida itse toimintaa, koska he eivät siinä olleet mukana. Saimme kuitenkin hyvää yleistä palautetta muun muassa kohderyhmästä ja toiminnan tiedottamisesta. Palavereissa meni aikaa reilusta puolesta tunnista reiluun tuntiin riippuen siitä, kuinka monta yhteys henkilöä oli paikalla.

4.2 Suomalaisen ja maahanmuuttajajen sosiaalisen vuorovaikutuksen onnistuminen

Tavoitteenamme oli saada paikalle saman verran ikääntyneitä maahanmuuttajia ja suomalaisia senioreita, jotta osallistujien määrä olisi ollut tasapainossa. Näin ollen myös vuorovaikutustilanteilla olisi ollut mahdollisimman hyvä lähtökohta. Paikanvalinnalla pyrimme mahdollistamaan ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten kohtaamisen puolueettomalla maaperällä (Ks. s. 11).

Toiminnasta tiedottaminen ja ennakkokäsitykset

Osallistujat olivat kuulleet toiminnasta päiväkeskuksella ja seurakuntatalolla paluumuuttajien ryhmässä suoritetun mainostamisen kautta, Palapeliprojektista ja omalta sosiaalityöntekijältä. Yksi suomalainen eläkeläinen sai tiedon Vaparin kautta. Toimintaan liittyvät odotukset olivat maahanmuuttajilla suomen kielellä keskusteluun ja opiskeluun liittyviä sekä odotuksia uusien asioiden oppimiseen. Myös yksi suomalainen oli odottanut joitain keskustelutilanteita. Yhden suomalaisen vastauksessa tuli esiin ajankulu yksinäisyyteen ja uusien tuttujen saaminen. Kahden suomalaisen vastauksen mukaan heillä ei ollut suurempia odotuksia tai he eivät osanneet nimetä mitään tiettyä ajatusta, mutta he molemmat olivat odottaneet enemmän ihmisiä, toinen erityisesti maahanmuuttajia. Kaksi ryhmäläisistä vastasi, että tiedottamista toiminnasta olisi

voinut olla enemmän, koska osallistujia oli vähän, eivätkä kaikki varmasti tienneet toiminnasta.

Syyt, miksi ryhmäläiset olivat lähteneet toimintaan mukaan, olivat jokaisella hieman erilaiset. Maahanmuuttajista toinen oli lähtenyt työntekijän kehotuksesta ja toinen siksi, ettei halua istua yksin kotona vaan haluaa olla tekemisissä ihmisten kanssa. Myös yksi suomalainen oli lähtenyt samasta syystä mukaan. Yksi suomalainen oli sattumalta paikan päällä ryhmän alkaessa, toinen oli yleisesti kiinnostunut uusista asioista ja opiskelijoiden toiminnasta. Yhdessä vastauksessa syyksi nousi se, että on aikaa ja kiinnostus eri kulttuureita kohtaan sekä sosiaalisena ihmisenä halu olla erilaisten ihmisten kanssa tekemisissä.

Toinen maahanmuuttajista oli osallistunut aikaisemmin projekti- ja ryhmätoimintaan, jossa oli sekä suomalaisia että paluumuuttajia. Toinen maahanmuuttaja puolestaan oli osallistunut vain toimintaan, jossa oli maahanmuuttajia. Yksi suomalainen ei ollut aikaisemmin osallistunut vastaavanlaiseen toimintaan. Kaksi suomalaista ei ollut osallistunut monikulttuuriseen kerhotoimintaan, mutta oli tavannut muuten maahanmuuttajia. Eräs suomalainen ryhmäläinen oli ollut kurssilla, jossa oli maahanmuuttajia, ja sen lisäksi ollut muutenkin jonkin verran tekemisissä maahanmuuttajien kanssa.

Oman arviomme mukaan ryhmästä tiedottamisen olisi voinut aloittaa aikaisemmin. Sopiva ajankohta olisi voinut olla esimerkiksi marraskuu 2005, jolloin olisimme itse ehtineet tavata enemmän kohderyhmäämme, ja myös työntekijöillä olisi ollut enemmän aikaa tiedottaa asiakkaitaan. Tiedottamisesta olisi voinut tehdä tarkemman suunnitelman, jonka mukaan eteneminen olisi helpottanut käytännön tiedottamista. Onnistuimme kuitenkin tavoittamaan Huhtasuon alueen suomalaiset ja paluumuuttajajäseniä hyvin itse toteuttamamme tiedottamisen kautta, jossa tapasimme kohderyhmäämme edustajia. Tästä huolimatta toimintaan mukaan lähteneiden määrä oli pieni. Ennako-odotuksemme oli, että päiväkeskuksen asiakkaista tulisi riittävä määrä osallistujia, koska asiakaskunta on laaja ja mukana on erikuntoisia asiakkaita. Tästä syystä emme mainostaneet toimintaa suomalaisille Huhtasuon alueella enempää. Maahanmuuttajien tavoittamisen haasteellisuuden tiedostimme etukäteen ja pyrimme tiedottamaan sen mukaisesti. Tekemäämme tiedottamista tehokkaamman ”puskaradion” toimimiseen olisi tarvittu huomattavasti enemmän aikaa.

Itse tiedottamista olisi myös voinut rakentaa tarkemmaksi ja selkeämmäksi, jotta se olisi voinut kertoa paremmin toiminnan tarkoituksesta. Informaatio kerhon sisällöstä jäi melko vähäiseksi tiedottamisessa. Tämä johtui osittain myös siitä, ettemme halunneet rajata toimintaa liikaa etukäteen, jotta asiakaslähtöisyyden periaate olisi toteutunut mahdollisimman hyvin. Asiakaslähtöisyyttä jo tiedottamisvaiheessa olisi lisännyt myös se, jos esitteen olisi käänätynyt useammalle kielelle. Mahdollisesti se olisi tavoittanut maahanmuuttajia paremmin. Mosaiikki-lehdessä tiedote oli suomeksi ja venäjäksi.

Toimeksiantajistamme päiväkeskuksen yhteyshenkilö oli tyytyväinen tiedottamiseen. Hänen mielestään se oli ollut riittävää ja näkyvää, mutta asiakkaiden motivoiminen uuteen toimintaan on haastavaa, ja tämän vuoksi juuri tiedottamiseen tulisi varata paljon aikaa ennen toiminnan aloittamista. Muut toimeksiantajamme olivat sitä mieltä, että tiedottaminen ei välttämättä ollut tarpeeksi kohdennettua maahanmuuttajaryhmille. Mainostamista pidettiin ongelmallisena, koska maahanmuuttajat harvoin lähtevät tämänkaltaiseen toimintaan mukaan ilman, että he ovat saaneet siihen erillistä henkilökohtaista kutsua. Tiedottamiseen olisi voinutkin käyttää hyväksi maahanmuuttajajyhdistysten toimintaa. Maahanmuuttajat tarvitsevat tutut kasvot tiedottamisvaiheessa. He lähtevät helpommin toimintaan mukaan, jos tuttu työntekijä vakuuttaa heidät siitä, että mainostettava toiminta on tärkeää ja hyödyllistä. Myös toimeksiantajien arvioinnissa nousi esiin esitteen kieli. Esitteet oli laadittu suomenkielellä ja näin ollen maahanmuuttajien kielitaito ei välttämättä riittänyt kirjoitetun kielen hallintaan. Maahanmuuttajien kulttuurissa informaatio kulkee yleensä puskaradion kautta. Siksi tämänkaltaisen kerhotoiminnan vakiinnuttaminen vie yleensä enemmän aikaa.

Osallistujien määrä, tarpeet ja aktiivisuus

Ryhmäläisille sosiaalinen vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa merkitsee yleisellä tasolla paljon. Tämä tuli esiin jokaisen suomalaisen haastateltavan vastauksesta. Tarkemmin he kuvasivat kanssakäymisen merkityksiä siten, että saa kontaktia muihin, keskusteleminen ja yhdessäolo ovat tärkeitä asioita ja kanssakäyminen merkitsee paljon ystävyyttä. Maahanmuuttajat kokivat kanssakäymisen merkitykset toisten auttamisena ja uuden tiedon jakamisena sekä erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemisena erilaisissa tilanteissa.

Yleisellä tasolla yhteisöllisyys merkitsi ryhmäläisille samankaltaisia asioita kuin kanssakäyminenkin. Yhden maahanmuuttajan mukaan yhteisöllisyyden kautta voidaan jakaa hyötyä ja tietoa. Toisen maahanmuuttajan mielestä ihmiset istuvat kotona katsoen ikkunasta ja televisiota, jos ei voi osallistua yhteiseen toimintaan, eikä se ole hyvä asia. Suomalaisten haastateltujen vastauksissa tuli esiin yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnin perustana, kuulumisena useisiin järjestöihin ja yhteisöihin sekä mielekkyys yhdessä toimimiseen. Näissä vastauksissa yhteisöllisyys koettiin siis sosiaalisesti vuorovaikutukseksi, yhteenkuuluvuudeksi sekä yhteisen päämäärän tavoittelemiseksi (Ks. s. 17). Yhden suomalaisen vastauksessa tuli esiin myös yhteisen toiminnan kokeminen vaikeana ja huonommuuden tunnetta lisäävänä. Yhdessä oleminen on helpompaa kuin yhdessä tekeminen.

Omaa arviotamme ryhmäläisten sosiaalisen vuorovaikutuksen onnistumisesta vaikeutti ryhmän koheesion puute. Osallistujien suhteen kahta samanlaista kokoontumiskertaa ei ollut. Pienen ryhmän etu oli kuitenkin se, että vuorovaikutustilanteet olivat luonnollisia ja kaikki ryhmäläiset saivat tasapuolisesti huomiota ohjaajilta ja muilta ryhmäläisiltä (ks. s. 21). Ryhmäläisten kannalta oli harmillista, että joillakin kerroilla oli vain yksi osallistuja. Ryhmäläisillä oli selkeästi tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tämän johtopäätöksen teimme havainnosta, että vaikka kaikki ryhmäläiset eivät halunneet tai pystyneet osallistumaan toimintaan, he olivat kuitenkin mielellään läsnä ja osallistuivat keskusteluun.

Ennako-odotuksemme siitä, ketä toiminta mahdollisesti palvelisi eniten, muuttui toiminnan myötä. Odotuksemme oli, että erityisesti maahanmuuttajat tarvitsevat mahdollisuuksia uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Tämä käsitys vahvistui myös teorian myötä. Toiminnassamme yksi suomalainen ryhmäläinen, jolla oli ilmeisesti vähiten sosiaalisia suhteita kerhon ulkopuolella, osallistui toimintaan eniten, ja näin ollen toiminta antoi hänelle mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Muuten kerholaisten aktiivisuus näkyi siten, että aktiivisilla osallistujilla oli myös muita menoja, mutta kun he olivat ryhmässä, olivat he innostuneita osallistujia. Tärkeintä mielestämme oli, että jokaisella oli mahdollisuus osallistua toimintaan omien resurssien mukaan.

Havaitsimme, että vapaaehtoistyötä pitkään tehneiden ryhmäläisten osallistuminen vaikutti positiivisesti myös yhteisöllisyyteen. Esimerkillinen suhtautuminen toimintaan ja samalla myös muiden innostaminen puolsivat vapaaehtoistyöntekijöiden hyö-

dyntämistä myös ryhmätoiminnassa. Vapaaehtoistoiminnan kantavana ajatuksena oleva yhteisen tekemisen malli siis toimi myös monikulttuurisessa ryhmätoiminnassa (Ks. s. 12).

Toimeksiantajistamme Vaparin ja seurakunnan edustajat ihmettelivät kerhon osallistujamäärän pienuutta. Syitä pohdittaessa tuli esille muun muassa kysymys siitä, oliko ryhmän kokoaminen ikääntyneiden oma tarve vai olivatko ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten kanssa toimivat henkilöt vain päättelleet, että tällaista toimintaa olisi hyvä olla olemassa. Toimeksiantajamme arvioivat, että aidosti toimintaan sitoutuneita maahanmuuttajia on vaikea tavoittaa myös heidän työsektorillaan. Kerhon kehittämisen kannalta nousikin esiin, että kerhotoimintaa voisi kehittää perhekeskeisempään suuntaan, jolloin maahanmuuttajien osallistumisaktiivisuus voisi myös nousta. Perhekeskeisyys on valtti maahanmuuttajien ryhmätoiminnassa. Maahanmuuttajat lähtevät helpommin toimintaan perheittäin kuin yksilöinä. Nuoremmat sukulaiset voisivat samalla toimia tulkkeina, joka madaltaisi kommunikoinnin kieleen liittyvää kynystä (vrt. s. 11). Myös aidon auttamisen mahdollisuudet nuorten ja ikääntyneiden välillä voitaisiin tällä tavoin mahdollistaa.

Myös Maahanmuuttajapalveluiden yhteyshenkilömme pohti, että maahanmuuttajat tarvitsevat tuttua ja turvallista toimintaa eivätkä ehkä tarvitse uusia ystäviä tai tuttavuuksia. Energia on mennyt jo sopeutumisessa uuteen maahan, eikä uusille toimintamuodoille välttämättä ole tilausta. Uusien suhteiden luominen vaatii myös suomalaisilta ikäihmisiltä fyysisiä ja henkisiä resursseja (Marin 2003, 85), joten urakka on maahanmuuttajilla vielä suurempi. Toimeksiantajamme mielestä maahanmuuttajat ovat iästä riippumatta haasteellisia asiakkaita uuden toiminnan järjestämisen kannalta ja kohderyhmämme oli erityisen haastava aktivoida. Tämän vuoksi on myös positiivista, että Virma-projekti oli toiminnallisen osuuden läheinen yhteistyökumppani asiakkaiden aktivoimisen ja toiminnan jatkumisen kannalta. Maahanmuuttajatyö on Suomessa uusi työmuoto, ja yhteistyökumppanimme kokee, että ikääntyvistä maahanmuuttajista on vaikea saada konsultaatiota ja ammattitaitoista tietoa.

Päiväkeskuksen yhteyshenkilömme näkemys oli, että juuri ikääntyneet asiakkaat ovat vaikeimmin motivoitavissa uuteen toimintaan. He kiinnostuvat ja innostuvat toiminnasta muita asiakasryhmiä hitaammin. Ikääntyneiden aktiivisuuden ennakoiminen on myös vaikeaa. On vaikea ennustaa, millainen toiminta menestyy. Tämä ongelma kos-

kettaa myös päiväkeskustoimintaa, vaikka yleensä vakiintuneet asiakkaat ovat jo vuosien varrella tulleet työntekijöille tutuiksi. Yhteyshenkilömme mietti vielä monikulttuurisen kerhon kohdalla sitä, olisiko päiväkeskuksen työntekijöiden rooli voinut olla aktiivisempi esimerkiksi niin, että he olisivat osallistuneet toimintaan päiväkeskuksen asiakkaiden kanssa. Itse emme olleet tätä ajatelleet, eikä se luultavasti olisi ollut ryhmän kokonaisuutta ajatellen tarpeen, mutta yleisesti se on hyvä idea.

Paikka ja aika

Ryhmäläiset olivat pääasiassa tyytyväisiä kerhon aikaan ja paikkaan. Paikkana päiväkeskusta pidettiin hyvänä, koska siellä on tarvittavia työvälineitä. Kaksi ryhmäläistä olisi pitänyt siitä, että kerho olisi alkanut aikaisemmin keväällä tai syksyllä. Syksyllä talvi ja joulunlusaika olisivat antaneet omat mahdollisuutensa. Kerhon iltapäiväaika koettiin lähes yksimielisesti hyväksi ratkaisuksi. Yhdessä vastauksessa tuli esiin, että keskiviikko oli sopiva päivä, mutta kerho olisi voinut alkaa esimerkiksi tuntia aikaisemmin.

Oma havaintomme oli, että Huhtasuo Jyväskylän kaupunginosana ei ollut ikääntyneiden maahanmuuttajien osalta paras mahdollinen, vaikka tavoitteemme oli viedä toimintaa kohderyhmän omalle asuinalueelle. Mietimme olisiko Kuokkalan alueella ollut helpompi tavoittaa erityisesti pakolaistaustaisia asiakkaita. Myös vuodenaikana ollut kevät ei ollut asiakkaiden kannalta paras mahdollinen. Sitoutuminen kerhon toimintaan ei ollut kovin aktiivista muun muassa pääsiäispyhien vuoksi. Kerhon toimintaan varattu iltapäiväaika oli myös ongelmallinen. Aloittaessamme toimintaa iltapäivällä muuten aktiiviset päiväkeskusasiakkaat olivat viettäneet jo pitkän päivän päiväkeskuksella, eikä lisäohjelma kohdannut heidän tarpeitaan. Huhtasuon päiväkeskus paikkana oli kuitenkin hyvä. Se antoi hyvät ja vakaumuksellisesti neutraalit puitteet tämänkaltaisen toiminnan järjestämiseen.

Ryhmäläisten vastaukset osoittivat, että heille aika ja paikka sopivat. Toisin sanoen heille, jotka pääsivät paikalle, ajankohta ei ollut ongelma. Avoimeksi jäikin kysymys, olisiko osallistujia ollut enemmän, jos kellonaika ja olisi ollut aikaisempi ja toiminta ajoittunut syyskaudelle.

Myös **yhteistyökumppanit** olivat kanssamme samaa mieltä, että kerhon ajankohta oli ongelmallinen. Iltapäiväaika on luonnollisesti huono senioreiden elämänrytmi huomi-

oon ottaen. Päiväkeskuksen yhteistyökumppanimme kokemuksen mukaan iltapäiväaika pienentää selvästi ikääntyneiden aktiivisuutta. Hänen mielestään kerho olisi voinut olla suosittu, jos toiminta oli pystytty toteuttamaan aikaisemmin osana päiväkeskuksen omaa toimintaa. Toisaalta tällöin kerhon sisältö ei olisi ollut selkeästi päiväkeskuksesta erillinen. Yhteyshenkilömme oli myös sitä mieltä, että uuden aloittaminen on yleensä helpompi ajoittaa syksyyn.

Virma-projektin työntekijät pohtivat ajankohdan lisäksi myös paikan merkitystä. Hyvä idea voisi olla perhekahvila, jossa voisi olla kerran viikossa ikääntyneille varattu aika. Kahvila olisi neutraalimpi ympäristö kuin esimerkiksi päiväkeskus tai kirkko, joita kohtaan voi olla ennakkoluuloja. Paikkaa valittaessa on myös otettava kulttuurikysymykset huomioon. Esimerkiksi jos tilassa on tarkoitus harrastaa liikuntaa, se ei voi olla liian avara, eivätkä miehet ja naiset voi olla samassa ryhmässä. Haasteeksi koettiin myös toiminnan kehittäminen sellaiseksi, että miehiä saataisiin mukaan.

Monikulttuurinen konteksti

Ryhmäläisten vastaukset monikulttuurisuuden kokemuksesta ryhmässämme olivat suurimmaksi osaksi positiivisia. Yksi suomalainen ja yksi maahanmuuttaja eivät osanneet vastata kysymykseen. Toisen maahanmuuttajan mielestä se on hyvä asia. Yhden suomalaisen vastaajan mielestä maahanmuuttajat ovat iloisia, huumorintajuisia, avoimia ja värikkäämpiä kuin suomalaiset ja tuovat piristystä kerhoon. Toimeen tulee, vaikkei osaisi kieltä. Myös toinen suomalainen ryhmäläinen koki monikulttuurisuuden positiivisena. Hänellä oli tunne, että maahanmuuttajat ovat sopeutuneet hyvin ja heillä on myönteinen asenne sekä omaa että meidän kulttuuriamme kohtaan. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että olisi parempi, jos paikalla olisi suomalaisia, koska maahanmuuttajien kanssa puhuminen on vaikeaa kielitaidon vuoksi.

Monikulttuurisuus ei ollut ryhmäläisille uusi asia. Neljä kuudesta ryhmäläisestä vastasi tapaavansa eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä myös muualla. Kohtaamispaikat sijoittuivat Palapeli-projektiin, Kumppanuustalolle, Lähimmäisen kammarille ja erilaisiin projekteihin. Osa suomalaisista oli törmännyt monikulttuurisuuteen myös omalla asuinalueellaan. Yksi suomalainen vastasi tapaavansa muita kuin suomalaisia hyvin vähän, ja toinen suomalainen kertoi tavanneensa eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä aikaisemmin erilaisessa elämäntilanteessa ja heistä on hyviä kokemuksia ja muistoja. Kaksi haastateltavista oli osallistunut jossain muodossa monikulttuuriseen toimintaan

aikaisemmin. Yleisesti monikulttuurisuusryhmä koettiin tarpeelliseksi. Yksi suomalainen haastateltava oli sitä mieltä, että sekä suomalaiset että maahanmuuttajat voivat hyötyä toiminnasta, mutta erityisesti maahanmuuttajat. Ihmisille joilla on tarvetta ja aikaa, toiminnan avulla on mahdollisuus tutustua muihin kulttuureihin.

Oman arviomme mukaan monikulttuurinen konteksti ei noussut kerhon teemana kuitenkaan niin kantavaksi kuin ajattelimme. Havaintojemme mukaan monikulttuurisuuden suhtauduttiin neutraalisti, eivätkä kulttuurierot tuottaneet vuorovaikutusongelmia. Osittain tämä johtui ehkä siitä, että ryhmään osallistuneet maahanmuuttajat osasivat hyvin suomea tai englantia, joten kieli ei noussut suureksi ongelmaksi. Vuorovaikutukseen liittyvät kulttuurierot ovat ehkä asioita, jotka olisivat nousseet esiin vasta myöhemmin. Lyhyessä ajassa ehditään vasta tutustumaan ja kohtaamisessa on mukana tietty hienovaraisuus. Tämä näkyi kerhossamme siten, että asioista oltiin helposti samaa mieltä, eikä eriäviä mielipiteitä juurikaan esitetty. Osittain tämä selittyy ehkä myös ryhmän muotoutumisen vaiheilla, jotka eivät ryhmässä päässeet selvästi näkyämään ryhmän kiinteyden puuttumisen vuoksi (Ks. esim. Himberg & Jauhiainen 2004).

Mahdollisuus eri kulttuuritaustoista tulevien ikäihmisten sosiaaliseen vuorovaikutukseen onnistui mielestämme aikatauluun ja muihin resursseihin nähden melko hyvin. Suomalaisten ja maahanmuuttajajäseniä varten oli mahdollista ohjaajina tukea ja toiminnallinen luonne edesauttoi kommunikointia. Monikulttuurisuutta toimintaan toivat myös omalla tavallaan suomalaiset ja maahanmuuttajataustaiset kerhon ohjaajat.

Yleistä arviota

Oman arviomme mukaan monikulttuurisen kerhon aloittaminen oli kaiken kaikkiaan erinomainen kokeilu sille, onko tämänkaltaiselle ryhmätoiminnalle tilausta. Toiminnan kautta oli mahdollista selvittää mitkä asiat toiminnassa olivat ryhmäläisille merkityksellisiä. Pystyimme myös kartoittamaan asiakkaiden toiveita tulevaa toimintaa varten. Kun Virma-projekti jatkaa toimintaa saumattomasti, on ryhmäämme osallistuneilla mahdollisuus jatkaa osallistumisestaan monikulttuuriseen toimintaan. Kerhotoiminnan jatkuminen täytti jo itsessään omat odotuksemme uuden toimintatavan kehittämistä. Sitä, kuinka laajasti toiminta tulevaisuudessa tavoittaa ikääntyneiden maahanmuuttajien lisäksi myös suomalaiset, ei voi kuitenkaan ennustaa.

Myös **toimeksiantajistamme** päiväkeskuksen edustaja koki, että tämänkaltaisen toiminnan järjestäminen on äärimmäisen hyvä idea. Neljän ohjaajan, kahden suomalais-taustaisen ja kahden maahanmuuttajataustaisen, sekä yleisesti monikulttuurisuuden hän koki hyväksi kokeilumalliksi tällaisen kerhon järjestämisessä. Tyytyväisyyttä muissa toimeksiantajissa herätti se, että Keski-Suomen yhteisöjen tuki ry:n Virma-projekti jatkaa kerhon toimintaa ilman katkosta. Osa yhteistyökumppaneista kuitenkin koki, että Virma-projektin aikainen mukaantulo häiritsi jossain määrin kerhon toiminnan selkiytymistä ja opinnäytetyömme edistymistä. Heidän ajatuksensa oli, että projekti olisi voinut tulla mukaan vasta loppuvaiheessa.

Sekä oman arviomme että Virma-projektin työntekijöiden arvion mukaan tämän tyyllisen toiminnan aloittaminen ja kehittäminen on haasteellista, koska toiminta vaatisi laajaa yhteistyötä sekä julkisen että kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Yhteistyö ei aina kuitenkaan ole helppoa tiedon ja ajanpuutteen vuoksi. Myös suoranaisia ennakkoluuloja voi esiintyä.

4.3 Työmenetelmien toimivuus ja kehittämisideat

Ryhmäläiset kokivat, että heillä on ollut mahdollisuuksia vaikuttaa kerhon toimintaan. Yksi vastaajista koki vaikuttamisen joissakin tilanteissa vaikeana, koska hänellä ei ollut tarpeeksi tietoa projektiin liittyvistä resursseista ja toimintamahdollisuuksista. Yksi ryhmäläinen ei osannut sanoa asiasta mitään. Toinen ryhmäläinen ei itse ollut vaikuttanut kerhon toimintaan, mutta arveli, että muut ryhmäläiset olivat voineet vaikuttaa.

Ryhmäläiset pitivät toiminnassa erityisesti yhdessäolosta, keskustelusta ja yhdessä tekemisestä. Myös uuden näkeminen ja oppiminen nousivat esiin yhdestä vastauksesta. Suomalainen ryhmäläinen piti erityisesti siitä, että ihmisten erikoislahjakkuudet ja osaaminen tulevat esille ja käyttöön. Yhdessä vastauksessa teemoista nousivat erityisesti esiin ruukkujen maalaaminen ja nahkatyöt, ja myös ruuanlaitto olisi kiinnostanut, jos olisi päässyt paikalle.

Ryhmäläiset olisivat halunneet lisää toimintaa, jossa lahjakkuudet ja uuden opettelu tulevat esille. Juttelua ja tutustumista toivottiin lisää. Parempaa orientoitumista itse

kerhon toiminnalliseen osuuteen toivottiin lisää yhdessä vastauksessa. Toiminnan kehittämistä kysyttäessä nousi esiin myös ryhmässä olevien suomenkielisten merkitys, jotta kieltä voi opetella. Maahanmuuttajataustaiset eläkeläiset eivät ole suomen kielen kurssilla. Yksi vastaajista olisi halunnut lisää tietoa suomalaisten tavoista ja ajatuksista erityisesti puutarhanhoidosta. Konkreettisia ehdotuksia toimintaan olivat musiikki, valokuvien katselu, seurapelit ja matkustelu. Yksi haastateltava nosti kehittämisideaksi nuorten osallistumisen toimintaan ja yhteistyön tekemisen esimerkiksi seurakunnan kanssa. Toiminnan taustassa läpi käymämme sosiaalisen vuorovaikutuksen, yhteisöllisyyden ja kotoutumisen tukemisen merkitykset yhdistettynä toiminnallisuuteen olivat ryhmäläisten vastauksissa nähtävissä.

Oman arviomme mukaan toiminnassa parasta olivat teemat, joissa ryhmäläisten taidot tulivat esiin. Se oli lähtötavoitteemme jota halusimme erityisesti kokeilla, ja tämän ryhmän kanssa se myös toimi. Suunnitteluvaiheessa on kuitenkin otettava huomioon, että osallistujavetoisia teemoja ei riitä jokaiselle kerralle ja kaikki ryhmäläiset eivät ehkä halua tuoda osaamistaan esiin ryhmässä. Ohjaajien suunnittelemissa kokoontumisissa tarvittiin ja niihinkin pyrittiin saamaan ryhmäläisiltä ideoita. Alussa yhteinen suunnittelu oli kuitenkin hieman vaikeaa, koska ryhmäläisiä oli vähemmän. Ehkä myös osallistujien toiveet alkoivat hahmottua vasta muutaman kerran jälkeen.

Yleisesti ottaen toimivinta olisi ehkä ollut, jos alku olisi ollut ohjaajavetoisempi. Siinä tapauksessa on kuitenkin pyrittävä tukemaan mahdollisimman paljon ryhmäläisten yhteenkuuluvuuden tunnetta, jotta ryhmän vetovoima muodostuu. (Ks. s. 21 - 22.)

Toiminnan ja työmenetelmien tarkempi suunnittelu ja niistä tiedottaminen olisi voinut helpottaa asiakkaiden kykyä esittää toivomuksiaan toiminnasta. Kerhon resurssien ja tarkoituksen määrittely olisi luonut asiakkaille tarkemman kuvan siitä, mitä kerhossa on mahdollista tehdä. Myös kerhokertojen alussa ja lopussa olisi ollut hyvä keskustella asiakkaiden kanssa siitä, mitä on luvassa ja miltä edellisen kerhokerran toiminta tuntui.

Ryhmässä olisi ollut mahdollista toteuttaa paljon enemmänkin, jos kertoja olisi ollut enemmän. Muun muassa ryhmäläisten vastauksista noussut valokuvien käyttäminen muistelun ja tutustumisen tukena olisi ollut hyvä idea. Myös erilaiset kädentaidot kuten kankaanpainanta olisi toiminut ryhmässä varmasti hyvin.

Puolitoista tuntia oli lyhyt aika, ja siitä alkuhetki vei usein suuren osan. Pidempi kesto olisi antanut lisää mahdollisuuksia varsinaiselle toiminnalle, mutta se olisi ollut siihen aikaan iltapäivästä liian raskasta. Se, että toiminnan osuus jäi useammalla kerralla vähemmälle, ei haitannut, koska alussa pidetyn tee- ja kahvihetken yhteydessä tuli hyvin vuorovaikutusta. Toiminnan avulla ja suunnittelulla sitä voidaan kuitenkin suunnata niin, että vuorovaikutusta tulisi nimenomaan ryhmäläisten kesken. Tämä näkyi hyvin esimerkiksi tehdessämme nahkatöitä, joissa ohjaaja oli yksi ryhmäläisistä, ja muutenkin kaikille uusi asia oli yhdistävä tekijä.

Toimeksiantajien oli vaikea arvioida työmenetelmien toimivuutta, koska he eivät nähneet toimintaa. He eivät olleet myöskään kuulleet ryhmässä olleiden asiakkaidensa palautteita. Alun perin tarkoituksena oli, että yksi toimeksiantajistamme olisi ollut yhdellä kerralla seuraamassa toimintaa. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että Virma-projektin työntekijöiden arviot ovat riittävät. Koimme myös, että toimeksiantajan läsnäolo olisi ehkä vaikuttanut pieneen ryhmään, jossa ohjaajia oli muutenkin ryhmäläisten määrään suhteutettuna paljon.

Päiväkeskuksen yhteyshenkilömme piti hyvänä ratkaisuna sitä, että olimme aloittaneen kerhon aina yhteisellä kahvi- ja teehetkellä. Tämä on koettu hyväksi ratkaisuksi myös muussa toiminnassa. Hänen kokemuksensa oli, että juuri tämänkaltaiset aloitukset yhdistävät asiakkaita ja antavat mahdollisuuden tutustumiselle ja kuulumisten vaihtamiselle. Ikääntyneiden motivoiminen toimintaan on haaste, ja siksi toimintaan orientoitumiseen tulisi varata toiminnan alkuvaiheessa keskimääräistä enemmän aikaa. Toiminnan alussa toimii ohjaajalähtöinen toiminta ennen kuin ikääntyneet aktivoituvat, kykenevät hahmottamaan toiminnan raamit ja tekemisen mahdollisuudet. Tämän havaitsimme myös ohjaajina.

Virma-projektin työntekijöiden mukaan käsitöistä lähtevä toiminta oli hyvä tämän ryhmän kohdalla. Myös samanlaisena toistunut aloitus oli heidän mielestään onnistunut, sillä sen aikana syntyi keskustelua. Useat maahanmuuttajat ovat kiinnostuneita oppimaan suomen arkikieltä. Tämän edistämiseksi toiminnassa voisi antaa jokaiselle puheenvuoron tai esimerkiksi aiheen, josta voi seuraavalla kerralla kertoa. Ikääntyneiden kohdalla myös valokuvien kautta on helppo keskustella, sillä jokaisella on kertomuksia elämän varrelta, ja valokuvien käyttö sopii kaikille kielestä riippumatta. Pro-

jektissa mietitäänkin jatkossa, mikä olisi sellaista toimintaa, joka houkuttelisi osallistujia. Yhteistyökumppanimme pohtivat, että näitä voisivat olla konkreettiset asiat, kuten lopussa tapahtuva matka/retki tai arpajaiset. Muita ideoita olivat laulaminen tai erilaisten tanssien opetteleminen.

4.4 Monikulttuurisen ryhmän merkitys osallistujille

Kulttuurinen vanheneminen

Taustassa on selvitetty ryhmätoiminnan merkitystä ikääntyneille. Ikääntyminen tuo aina elämään muutoksia, jotka ovat sidoksissa kulttuuriin. Tästä syystä halusimme selvittää ryhmätoiminnan merkitysten taustaksi, miten haastateltavat kokevat ikääntymisen ja vaikuttaako kulttuuriasta ikääntymisen kokemukseen. Oma odotuksemme ikääntymisestä kysyttäessä oli, että maahanmuuttajien vastaukset olisivat enemmän poikenneet suomalaisten vastauksista. Vastaajien ikä näytti ainakin osittain vaikuttavan siihen mistä näkökulmasta ikääntymistä ryhmäläiset tarkastelivat, joka osoittaakin aikaisemmin käsittelemäämme ikääntyneiden heterogeenisyyttä ryhmänä.

Ryhmäläisten vastaukset ikääntymisestä vaihtelivat vastaajan iän mukaan. Maahanmuuttajien ja suomalaisten vastaukset eivät kuitenkaan merkittävästi poikenneet toisistaan. Yhden maahanmuuttajan mielestä ikääntyessä riippuvuus muista ihmisistä kasvaa, ja ikääntyville tulisi olla lisää tekemistä ja aktiviteetteja.

Toinen maahanmuuttaja koki, että terveydelliset ongelmat kasvavat. Vanhetessa ihmisellä on vähemmän voimia ja hän pääsee liikkumaan pienemmällä alueella. Jos tuttavat asuvat kaukana, heitä on vaikea tavata. Myös yksi suomalaisista oli huolissaan terveydentilasta ja avun saamisesta. Ikääntyminen on päivä kerrallaan elämistä, niin kuin tähän saakka. Toinen suomalainen ei osannut sanoa mitä ikääntyminen merkitsee, mutta eteenpäin pääsee kuitenkin. Yksi suomalaisista ryhmäläisistä oli sitä mieltä, että se on luonnollinen asia jokaisen kohdalla. Vaikka vanhenee, voi mieli pysyä virkeänä ja lapsenomaisena. Yhdelle ryhmäläisistämme ikääntyminen puolestaan on positiivinen asia ja tuo elämään vapautta ja mahdollisuuksia.

Osassa vastauksissa näkyi sama piirre, jonka Koskinen ja muut (1998) ovat nostaneet esiin siitä, että ikäihmisillä on useammin positiivisempi suhtautuminen vanhenemiseen, kuin yleinen yhteiskunnallinen keskustelu antaa ymmärtää. Heillä on voimava-

roja, joita muun muassa elämäkokemus on tuonut mukanaan. Myös elämänviisautta on enemmän kuin nuoremmilla sukupolvilla. Vanheneminen ei ole vain joukko fyysisiä muutoksia, vaan sillä on myös sosiaaliset ulottuvuutensa. (Mts. 11 - 12, 110, 118.)

Ryhmän merkitys osallistujille

Ryhmäläisten mielestä he olivat voineet kerhossa tutustua sekä vetäjiin että muihin kerholaisiin. Yksi vastaajista ei kuitenkaan ollut kokenut, että ryhmä olisi tarjonnut mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin. Maahanmuuttajan mielestä oli hyvä, että on paikkoja, missä pystyy tapaamaan uusia ihmisiä ja tutustumaan heihin. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että ryhmässä tutustuminen olisi ollut mahdollista, jos toiminnasta olisi tiennyt aikaisemmin. Ryhmäläisen mukaan tilanne olisi vielä parempi, jos olisi kieli-taitoa, mutta hyvä että tällaista toimintaa järjestetään.

Kysyttäessä kanssakäymisen merkityksistä muiden ryhmäläisten kanssa nousi yhdestä vastauksesta esiin, että ryhmäläisten yhteenkuuluvuus on ollut hyvä. Kanssakäyminen koettiin myös asiaksi, jonka kautta voi oppia uusia asioita ja saada muilta ryhmäläisiltä apua ja tietoa. Yhdelle ryhmäläiselle kanssakäyminen muiden kanssa oli merkinnyt uusia sanoja, ystävällisiä naisia ja hyvää mieltä. Yksi ryhmäläinen vastasi, että ihmisten kohtaaminen antaa aina. Yhdessäolo jo itsessään antaa, vaikkei puhuttaisi. Hänen mielestään kukin kokee sen omalla tavallaan. Erään ryhmäläisen mukaan kanssakäyminen muiden kanssa merkitsi paljon. Hän koki että on voinut saada tietoa maahanmuuttajien kotimaista. Yksi ryhmäläinen koki, että kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa on ollut vähäistä ja samojen ihmisten näkeminen jäi vähäiseksi. Jatkuvuutta yhteydenpidossa ei ollut.

Monikulttuurisuusryhmä oli vastaajien mielestä tarpeellinen, koska toiminnan muodossa kanssakäyminen muiden ryhmäläisten kanssa on helppoa. Myös tiedon ja uuden oppimisen vuoksi ryhmä on tarpeellinen. On hyvä, että on paikka jonne voi mennä halutessaan tapaamaan toisia ja tekemään erilaisia asioita käsillä. Yhden suomalaisen ryhmäläisen mielestä monikulttuurisuusryhmä on tarpeellinen kaikille, mutta erityisesti niille tulijoille, jotka saavat kurkistaa tähän ympäristöön ja elämään. Ryhmä on antanut mahdollisuuden nähdä ja selvittää asioita muista kulttuureista. Yksi ryhmäläisistä koki, että monikulttuurisuusryhmä ei ollut hänen itsensä kannalta kovin tarpeellinen.

Oman havaintomme mukaan yhdeksän kerhokertaa on määrällisesti liian vähäinen vapaa-ajalle ulottuvien ystävyysuhteiden rakentumiselle. Osittain tämä johtui ehkä myös siitä, että ryhmäläiset olivat eri-ikäisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa, joten kaikkien tarpeet ryhmän suhteen eivät olleet samanlaiset. Tästä syystä myöskään vertaisuuden kokemuksia emme ryhmässä juuri havainneet. Perinteinen näkökulma vertaistukeen edellyttää samankaltaista elämäntilannetta (ks. s. 17). Erilaisuus ei noussut olennaiseksi vain suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä, koska myös ryhmän suomalaisilla osallistujilla oli hyvin erilaiset taustat. Erilaisuuden käsite ei siis ole sidottu yksin kulttuurieroihin. Ehkä osittain tästä syystä monikulttuurisuus ei noussut niin korostuneeksi piirteeksi.

Ennen opinnäytetyön toiminnallista osuutta ajattelimme ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten senioreiden sosiaalisen kanssakäymisen palvelevan erityisesti maahanmuuttajia (Ks. esim. Linderborg 2006, 4). He mahdollisesti tarvitsevat tukea, jota suomalainen ikäihminen voi antaa, samalla saaden uusia merkityksellisyyden kokemuksia arkeensa. Tämä ennakkokäsityksemme muuttui heti toiminnan alkuvaiheessa. Myös suomalaiset ikäihmiset voivat tarvita tukea ja vahvistusta sosiaaliseen kanssakäymiseensä. Ryhmätoimintaan osallistuneet maahanmuuttajat olivat omien kulttuuriryhmiensä aktiivisimpia edustajia ja näin ollen myös ehkä sosiaalisesti aktiivisempia kuin muut ryhmänsä edustajat.

4.5 Arvioinnin luotettavuuteen vaikuttavat tekijät

Oman arviomme mukaan haastattelulomake oli pääasiassa toimiva. Mietimme kuitenkin, olivatko kysymykset haastateltavia johdattelevia, kuten ”Onko tämänkaltainen monikulttuurisuusryhmä mielestäsi tarpeellinen?”. Saimmeko kysymystenasettelulla sellaiset vastaukset, kuin oletimme? Osa haastattelukysymysten käsitteistä oli ehkä sellaisia, joita ikäihmiset eivät ole tottuneet käyttämään. Pyrimme kuitenkin haastattelutilanteissa selkiyttämään kysymyksiä ja muotoilemaan tarkemmin, mitä kysymys tarkoitti. Tästä syystä oli oleellista, että teimme haastattelut itse. Ikääntyvien maahanmuuttajien haastatteluiden kohdalla piti olla huolellinen ja varmistaa, että haastateltavat ymmärsivät kysymykset oikein. Tästä huolimatta on mahdollista, että joidenkin kysymysten vastaukset olivat yleisemmällä tasolla. On myös mahdollista, että osaan vastauksista vaikutti haastattelijoiden rooli. Olimme myös ryhmän ohjaajia, ja

kriittisen palautteen antaminen oli ehkä joillekin vaikeaa. (Ks. Hirsjärvi ym. 2004, 195 – 196.) Totesimme kuitenkin, että osa vastauksista oli rehellisiä ja palaute oli suoraa. Yhdestä vastauksesta saimme toiminnan kehittämiseen palautetta, jonka itsekin olimme havainneet kehittämiskohdaksi.

Osallistuvan havainnoinnin kohdalla arvioinnin luotettavuuteen vaikuttaa esimerkiksi se, että olimme myös ohjaajia, eikä pelkkä havainnointiin keskittyminen ollut mahdollista. Pyrimme kuitenkin erilaisissa tilanteissa siihen, että vaikka olimme läsnä, keskityimme havainnoimaan ryhmäläisten välistä vuorovaikutusta mahdollisimman tarkasti. Tämä helpotti myös ohjauspäiväkirjan kirjoittamista, jota ei voinut tehdä havainnoinnin yhteydessä. Toimeksiantajien ja yhteistyökumppaneiden arviot tukivat lähinnä kokonaisuutta ja tämän arvioinnin vahvuus oli heidän ammatillinen kokemuksensa.

Toimeksiantajat pohtivat asiakkaille tehdyn haastattelulomakkeen muotoilua ja sitä, olivatko asiakkaat ajatelleet tulevansa juuri monikulttuurisen kerhoon. Ehkä ryhmäläiset kokivat olevansa ryhmän jäseniä, mutta monikulttuurisuusteema jäi heille kuitenkin kaukaiseksi ajatukseksi. Tämän omalta osaltaan arveltiin vaikeuttavan haastattelulomakkeen kysymysasettelua. Yksi yhteistyökumppaneista pohti myös haastattelun kautta saatua palautetta. Hänen mukaansa ikääntyneiltä saatu kritiikki tulee vasta pienen tutustumisen jälkeen. Uskallus sanoa negatiivisia asioita yhteisestä toiminnasta on yleensä toiminnan alkuvaiheessa pieni. Rehellisen palautteen saaminen siis edellyttää riittävän pitkää ja saumatonta yhteistyötä.

5 POHDINTA

Työmme tausta-ajatuksena oli oma näkemyksemme siitä, että erityisesti ikääntyneet maahanmuuttajat huomioiva ennaltaehkäisevä seniori- ja vanhustyö kaipaisi kehittämistä. Tukea tälle havainnolle saimme sekä opettajiltamme että työelämän edustajilta. Projektimme tarkoituksena oli mahdollistaa ikääntyneiden maahanmuuttajien ja suomalaisten senioreiden sosiaalinen vuorovaikutus. Uudenlaisen ryhmätoiminnan avulla pyrimme kokeilemaan ennakkoluulottomasti ja tutkimaan monikulttuuriseen ryhmätoimintaan sopivia työmuotoja mahdollisimman asiakaslähtöisestä näkökulmasta.

Keskeistä oli myös saada selville ikäihmisten omat kokemukset ja ajatukset monikulttuurisesta ryhmätoiminnasta sekä sen tarpeellisuudesta ja merkityksestä.

Uuden toiminnan aloittaminen oli haastava tehtävä, ja aiheeseemme liittyvää tietoa ei juuri ollut. Koska käytännössä aloitimme tyhjästä, aiheen rajaaminen oli aluksi vaikeaa, ja kokonaisuus alkoi hahmottua vasta toiminnan suunnittelun aikana. Myös toiminnan tavoitteet hahmottuivat kunnolla vasta toimeksiantosopimusten allekirjoittamisen jälkeen, kun resurssit ja muut käytännön järjestelyt lähtivät muotoutumaan. Selvitimme ensin mahdollisuudet ja vasta sen jälkeen muodostimme lopulliset tavoitteet ryhmätoiminnalle. Omat lähtöideat olivat kuitenkin koko projektin ajan esillä tavalla tai toisella.

Yhteenvetona voimme todeta toiminnan tiedottamisvaiheen merkityksen ryhmätoiminnan onnistumisen ja näin myös sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistamisen kannalta. Alussa oli jopa uhka, että toiminta ei osallistujien puutteen vuoksi käynnisty ollenkaan. Päätimme kuitenkin, että osallistujien määrä ei vaikuta omaan työskentelyymme ryhmänohjauksessa, vaan pyrimme toimimaan tavoitteidemme mukaisesti loppuun saakka. Tiedottamisen haasteet tulivat esiin kaikkien arviointikeinojen kautta. Ikääntyneiden, sekä suomalaisten että maahanmuuttajien, motivoiminen uuteen toimintaan voi olla vaikeaa. Myöskään etukäteen ei voi tietää millainen toiminta on suositua. Tämä oli sekä oma että toimeksiantajiemme arvio. Myös osassa ryhmäläisille tehtyjen haastatteluiden vastauksissa oli nähtävissä tiedottamiseen ja ennakkokäsityksiin liittyvät puutteet.

Oma näkemyksemme oli, että yhteisöllisyys on yksi ryhmätoiminnan elementeistä ja siitä syystä se näkyi myös haastattelulomakkeessa. Lähes jokainen haastateltu ryhmäläinen koki yleisellä tasolla sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteisöllisyyden merkitykselliseksi. Monikulttuurisen ryhmä kautta osallistujille pyrittiin luomaan yksi mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen. Suurin osa ryhmäläisistä koki voineensa tutustua uusiin ihmisiin ja oppia uusia asioita. Vastaukset olivat erilaisia, mutta suurin osa haastatelluista oli kokenut toiminnan jollain tavalla merkityksellisenä. Oman havaintomme mukaan yhteisöllisyyden luomista vaikeutti kuitenkin se, että ryhmä ei ollut kiinteä. Kymmenen ryhmäkokoontumiskertaa ei ollut riittävä, jotta ryhmäytymistä olisi tapahtunut. Tähän vaikutti myös se, että kaikki osallistujat eivät olleet joka kerta paikalla. Ryhmäläisten lukumäärä ei itsessään estänyt havainnoimasta projektin taust-

taan liittyviä teemoja, vaikka esimerkiksi ennen toimintaa suunnittelemamme ryhmäytymisen tutkimista emme voineetkaan toteuttaa. Vaihteleva osallistuminen vaikeutti yhteistä suunnittelua joka olisi ollut yksi keino luoda yhteisöllisyyttä. Myös vertaisuus oli teema, joka toiminnan tasolla näkyi odotettua vähemmän.

Huhtasuon päiväkeskus koettiin niin asiakkaiden kuin ohjaajienkin kannalta hyväksi kokoontumispaikaksi. Sen sijaan kevät vuodenaikana sekä myöhäinen iltapäiväaika eivät olleet parhaat mahdolliset ajankohdat. Suuremmalle osalle ryhmäläisistä iltapäiväaika oli kuitenkin sopiva. Myöhemmin tuli myös esiin, että Kuokkala kaupungin osana olisi voinut tavoittaa maahanmuuttajia paremmin.

Oma havaintomme oli, että kulttuurisista tekijöistä johtuvat erot eivät ryhmässä näkyneet niin voimakkaasti, kuin olisi voinut olettaa. Osittain tämä johtui ehkä siitä, että useimmille ryhmäläisistä monikulttuurisuus ei ollut uusi asia. Kysyttäessä kolme ryhmäläistä koki sen erittäin myönteisenä asiana. Luontevaksi osaksi toiminnassa muodostui myös se, että ohjaajien keskuudessa oli monikulttuurisuutta.

Suurin osa ryhmäläisistä koki, että kerhon toimintaan oli ollut mahdollista vaikuttaa. Näin ollen tavoittelemamme asiakaslähtöisyys toteutui. Erityisen pidettyä oli yhdessä-olo, keskustelu, yhdessä tekeminen sekä uuden oppiminen. Myös näitä toivottiin lisää. Ohjaajina havaitsimme, että hyvä asiakaslähtöinen toiminta ei välttämättä kärsisi, vaikka alussa toiminta olisikin ohjaajavetoisempaa. Se voisi ehkä olla ryhmäläisille helpompi keino selvittää ja tunnustella, mitä on mahdollista tehdä. Koko toimintaa kokonaisuutena tarkastellessa erityisen onnistuneena pidimme aloituksessa toistuvaa kahvi- ja teehetkeä, joka mahdollisti ryhmäläisten vapaan vuorovaikutuksen.

Edellisessä kappaleessa tulivat esiin yhdessäolon ja -tekemisen merkitykset. Myös toiminnan taustassa on luettavissa se, kuinka ikääntyneiden sosiaalisten suhteiden laatu ja määrä pienenevät usein iän myötä. Tarve vuorovaikutukselle ja johonkin kuulumisen tunne kuuluvat luonnollisena osana aikuisen ihmisen elämään. Ikääntyneiden kohdalla näillä on jopa toimintakykyä vahvistava ja elämänlaatua parantava vaikutus. Sosiaalipalveluihin kuuluvat ryhmätoiminnot voivat olla ainoa paikka, jossa ikääntynyt saa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Halusimme oman toimintamme kautta nostaa esiin uusia vaihtoehtoja ryhmätoimintojen kenttään.

Ikääntyvät maahanmuuttajat on viime vuosina nostettu esiin, esimerkiksi IkäMamu – projektissa (ks. esim. Linderborg 2006), mutta käytännön tasolla työ on vielä alkuvaiheessa. Oma tavoitteemme olikin laajentaa ajatusta ikääntyneiden maahanmuuttajien huomioimisesta toimintoja suunniteltaessa. Tutkittua tietoa on siitä, kuinka kotoutuminen voi olla vaikeaa ikääntyville maahanmuuttajille ja millä keinoilla sitä voisi edistää, mutta käytännössä pysyviä toimintamalleja ei ole. Tämä kiteytyykin hyvin Tuomen (2003, 2) esiin nostamassa ajatuksessa, että ikääntyneitä maahanmuuttajia ei huomioitaisi vain erityisryhmänä, vaan edistettäisiin suvaitsevaisuutta ja ennen kaikkea huomioitaisiin heidät tasavertaisina toimijoina.

Tämä vaatisi myös päivätoiminnan kehittämistä, jonka sisältöjen määrittelemättömyyden saimme todeta päivätoiminnan perusteiden yhteydessä. Asia ei tule esiin vain ikääntyneiden maahanmuuttajien kohdalla, vaan kehitystarpeita esiintyy myös suomalaisten ikääntyneiden saamissa palveluissa. Asiakaslähtöisten työmenetelmien kehittämisen syyt selittyvät osittain sillä, että ikääntyneiden heterogeenisyys ikäryhmänä on alettu tunnustaa, mikä näkyy esimerkiksi kolmannen ja neljännen iän käsitteinä.

Vapaaehtoistoiminnan merkitys ikääntyneille on nähty jo pitkään ja tukihenkilötoimintaa myös ikääntyneille maahanmuuttajille on kehitetty. Halusimme kuitenkin tuoda myös tämän osa-alueen uudenlaisen hyödyntämisen vaihtoehdon esiin, jossa vapaaehtoiset olivat mukana ryhmäläisinä. Vapaaehtoistoiminnan vahvuus liittyykin sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemiseen (ks. s. 12 - 13). Ryhmätoiminnassa vapaaehtoistyöntekijöiden esimerkinomainen ja muita kannustava rooli voi olla yksi toiminnan kehittämisen väline. Monikulttuurisessa ryhmässämme vapaaehtoistyöntekijät olivat innostuneita ryhmäläisiä ja tukivat tätä kautta muiden ryhmäläisten toimintaa.

Monikulttuurisuus ei noussut ryhmässämme niin suureksi teemaksi kuin olimme etukäteen ajatelleet. Osa ryhmäläisistä ei ehkä osannut ajatella ryhmää niin selkeästi monikulttuurisena ryhmänä, vaan ryhmänä yleensä. Ryhmänohjaajan on kuitenkin tämäkin tekijä otettava huomioon toiminnan suunnittelussa, ja tiedon merkitystä ei voi vähätellä. Tästä syystä monikulttuurisen ryhmätoiminnan kehittäminen vaatisi vielä enemmän moniammatillista yhteistyötä. Toimeksiantajiemme näkemykset arviointivaiheessa nousivat raportin kannalta tärkeäksi tiedoksi. Itse toiminnan toteuttamiseen pätevät suurelta osin yleiset ryhmänohjauksen periaatteet ja ryhmäilmiöt, joita käsitelimme viitekehyksessä ryhmän ohjaamisen yhteydessä.

Toimintamuotona käsityöt sopivat monikulttuuriseen ryhmäämme, mutta jokaisen ryhmän kohdalla on tärkeää kartoittaa asiakkaiden mielenkiinnon kohteet ja edetä sen mukaan. Mielenkiinnon kohteisiin vaikuttaa luonnollisesti myös osallistujien sukupuoli. Mahdollinen yhteisen kielen puute on otettava suunnittelussa huomioon, mutta useat luovien menetelmien muodot ovat kielirajat ylittäviä, kuten Andreev ja Salomaakin (2005, 170 – 171) toteavat.

Omaan ohjaustapaamme vaikutti keskeisesti opintojemme kautta omaksuttu sosiokulttuurisen seniori- ja vanhustyön viitekehys. Työtavoista tärkeimmiksi mielsimme jo ideointivaiheessa sosiaalisen kanssakäymisen ja elämän merkitysten tukeminen sekä ikääntyvien tukemisen omaehtoiseen toimintaan heidän omista voimavaroistaan käsin. (Ks. Hakonen 2003 a, 111, 118; Suomi 2003, 107.) Virma-projektin työntekijöiden näkökulma oli ehkä hieman erilainen, ja halusimmekin pitää kiinni omista tavoitteistamme juuri seniori- ja vanhustyön menetelmien kautta. Itse koimme, että toiminnan on oltava sellaista, joka mahdollistaa vuorovaikutuksen ja itse tekemisen kokemuksen.

Vaikka pyrimme niin tavoitteissa, kuin ohjauksessakin asiakaslähtöisyyteen, pohdimme pitkään sitä, kohtasiko toiminta todella asiakkaiden tarpeet. Suurin osa toimintaan osallistuneista piti sitä tärkeänä, mutta todellisen arvion voisi muodostaa vain hankkimalla tietoa laajemmin kohderyhmämme edustajilta. Tällaisen selvityksen tekeminen voisi olla esimerkiksi yksi jatkotutkimuksen aihe. Myös se, että jokainen ryhmän jäsen ei kokenut ryhmätoiminnan vastaavan kaikkiin odotuksiinsa, kertoo työn haasteellisuudesta. Työtapojen soveltamiseen saimme oman ryhmämme kautta vain yhden esimerkin käsityöpainotteisesta toiminnasta.

Monikulttuurinen ikääntyneille tarkoitettu toiminta jatkuu Virma-projektissa heidän toimintasuunnitelmansa mukaan. Tämän tyylinen toiminta onkin vielä pitkälti kolmannen sektorin toimijoiden varassa, ja toiminnan sovittaminen kotoutumisen prosessiin on haaste. Tämän haasteen kehittämiseksi palaammekin jälleen yhteistyön tekemiseen ja erityisesti siihen kysymykseen, kuinka yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin välillä voisi edistää.

Pohdimme myös sitä, miten toimeksiantajamme voisivat hyödyntää työtämme mahdollisesti toimintojen kehittämisessä ja suunnittelussa. Vapaaehtoistyössä tämäntyyli-

nen ryhmätoiminta voisi olla yksi työmuoto, tai esimerkiksi ikääntyneet maahanmuuttajat voisivat osallistua yhdessä vapaaehtoistyöntekijänsä kanssa jo olemassa oleviin Virma-projektin ryhmiin. Maahanmuuttajapalveluissa monikulttuurinen ryhmätoiminta voisi olla yksi ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelman osa. Ikääntyneiden maahanmuuttajien kohdalla on erityisen tärkeää, että oma työntekijä voisi esimerkiksi ensimmäisellä kerralla olla mukana tai muuten tukea toimintaan osallistumisessa. Ryhmien suunnittelussa maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammattilaisten konsultaatio on erittäin tärkeää kirjoitetun tiedon puutteellisuuden vuoksi.

Tiedon jakaminen on myös yksi keino päiväkeskustoiminnan sisältöjen suunnittelussa. Maahanmuuttajia on päivätoimintojen piirissä vielä vähän, mutta toiminnan piiriin lähteneet on hyvä ottaa toiminnassa huomioon. Yksikin maahanmuuttaja voi hyvien kokemusten myötä innostaa muita tutustumaan toimintaan. Myös ennaltaehkäisevät kotikäynnit ovat väylä kartoittaa ikääntyneiden maahanmuuttajien tarpeita ja toiveita toiminnan kehittämiseksi. Vaikka ennaltaehkäisevästä työstä puhutaan, on julkisten palveluiden piiriin entistä vaikeampi päästä. Tästä syystä esimerkiksi seurakunnan toiminnan kehittäminen niin sanotun väliinputoajaryhmän huomioimiseksi on merkityksellistä. Seurakunnan puitteet ovat useilla alueilla hyvät myös ryhmien kokoontumiselle, ja useat maahanmuuttajat ovatkin löytäneet seurakunnan tiloissa toimivat maahanmuuttajille suunnatut ryhmät. Lähtökohdat suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamiselle ovat siis jo olemassa.

Konkreettisia jatkoideoita Virma-projektille tuli ryhmäläisten haastatteluista, joista osa oli hyvin samansuuntaisia kuin ne ideat, joista projektityöntekijöiden kanssa loppupalaverissamme juttelimme. Musiikki, muistelu, seurapelit ja keskustelu ovat hyvin toteutettavissa olevia teemoja. Yksi ryhmäläinen oli kiinnostunut kasveista, joka on hyvä kulttuurirajat ylittävä työskentelymuoto (Ks. Hakonen 2003 b, 219). Valokuvien kanssa työskentely tuli esiin esimerkiksi muistelun yhteydessä, joka on myös hyvin käyttökelpoinen idea (ks. Pulkkinen 2003, 15.). Toiminnan kehittämisessä voisi ajatella nimen keksimistä jokaiselle säännöllisesti kokoontuvalle ryhmälle, joka olisi pieni mutta konkreettinen yhteisöllisyyttä luova väline. Keväällä ensimmäisen monikulttuurisen kerhon kokoontumispäivä oli naistenpäivä, joka on tärkeä päivä paluumuuttajille. Yksi idea voisi ollakin esimerkiksi tämän juhlapäivän kohdalla, että suomalaisia

osallistuisi heidän juhlaansa ja näin edistettäisiin kulttuurien välistä tasa-arvoisuutta (Ks. s. 21).

Yleisesti toiminnan kautta saamamme kokemuksen myötä haluamme rohkaista monikulttuurisen ryhmätoiminnan kehittämiseen. Haasteista ja kehittämistarpeista huolimatta oma kokemuksemme oli, että projekti oli onnistunut. Toivomme, että aihe on esillä myös tulevaisuudessa ja yhteistyötahoillamme on mahdollisuus, tavalla tai toisella, viedä ikääntyneiden monikulttuurista toimintaa eteenpäin.

LÄHTEET

Ahponen, P. 2001. Kulttuurin pesäpaikka, yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan. Vantaa: WSOY.

Airila, A. 2002. Vanhusten viriketoiminnan perusteet – opas vanhustyöntekijöille. Toim. Karvinen, E. & Oikarinen, U. Kuntokallio. Vanhustyön koulutus- ja tutkimuskeskus. SLU-paino, 5 - 56.

Andreev, T. & Salomaa, V. 2005. Kokemista ja kuvitusta – luovat ja toiminnalliset menetelmät vanhustyössä. Teoksessa Laatus vanhustyöhön. Toim. E. Noppari & P. Koistinen. Hygienia. Helsinki: Tammi, 161 - 183.

Arvilommi, N. 2005. Monikulttuurisuus sosiaali- ja terveysalan ammatillisena haasteena. Hyvinvoinnin rakentajat –hanke. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Blomqvist, L. & Hovila, E. 2005. Yhdessä elämyksiä arkeen – kartoitusraportti. Ituja vanhustyöhön. Vanhustyön keskusliiton raportti 1/2005. Saarijärvi: Gummerus.

Diakonia 2006. Jyväskylän kaupunkiseurakunnan sivusto. Työmuodot. Viitattu 12.9.2006. <http://www.kirkkojyvaskyla.net/fin/etusivu/tyomuodot/diakonia/?id=314>.

Elämää ja hyvinvointia ikääntyville ihmisille 2002. Jyväskylän vanhuspoliittinen strategia 2002 - 2010. Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveyspalvelukeskus. Viitattu 5.9.2006. <http://www.jyvaskyla.fi/sotepa/vanhuspoliittinenstrategia/>.

Eskola, J. & Vastamäki J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikku-noita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Toim. J. Aaltola & R. Valli. Jyväskylä: PS-kustannus, 24 - 42.

Hakonen, S. 2003a. Teorian ja ammattikäytännön vuoropuhelu. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. M. Marin & S. Hakonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 111 - 121.

Hakonen, S. 2003b. Vihreä ympäristö eheyttää. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. M. Marin & S. Hakonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 212 - 221.

Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H. & Veijola, S. 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkinen, E. 2002. Sairauksista toimintakykyyn. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Toim. E. Heikkinen & M. Marin. Vammala: Tammi, 13 - 32.

Heikkinen, R-L. 2002. Mielen voimavarat vanhetessa. Teoksessa Vanhuuden voimavarat Toim. E. Heikkinen & M. Marin. Vammala: Tammi, 207 - 228.

Heiskanen, T. & Hiisijärvi S. 1996. Vertaisryhmä ja sen ohjaaminen. Elä!- aineisto. Paniikkihäiriöyhdistys ry. Viitattu 9.9.2006. <http://www.ela.fi/akatemia/ryhmienohjaaminen.php>.

- Helin, S. 2002. Palvelujärjestelmä iäkkään ihmisen voimavarojen tukijana. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Toim. E. Heikkinen & M. Marin. Vammala: Tammi, 35 - 65.
- Himberg, L. & Jauhiainen, R. 2004. Suhteita. Minä, me ja muut. 1.-5. p. Porvoo: WSOY.
- Hintsala, S. 1997. Tuettua vuorovaikutusta. Selkoryhmän ohjaajan opas. Kehitysvammaliitto – Vanhustyön keskusliitto. Helsinki: Hakapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. p., osin uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Suomen Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001: 4. Helsinki. Viitattu 5.9.2006.
[Http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/ikaihminen/ikaihminen.pdf](http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/ikaihminen/ikaihminen.pdf).
- Ikäihmisten palvelut 2006. Sosiaalihuolto. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.9.2006. [Http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shvan/index.htx](http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shvan/index.htx).
- Kauppila, R.A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Keränen, E., Nissinen, P., Saarnio, T. & Salminen, M. 2001. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Helsinki: Tammi.
- Koskiaho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisen ja oppimisena. Toim. A. Eskola & L. Kurki. Tampere: Gummerrus, 15 - 40.
- Koskinen, S., Aalto, L., Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Vanhustyön keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus.
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2004. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveystalalla. 4. uud. p. Helsinki: WSOY.
- Lepola, O. 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 787. Helsinki: Hakapaino
- Lehtinen, S. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Kansallisareena ry. Tampere: Mainosmakasiini.
- Liebkind, K., Haaramo, J. & Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Toim. K. Liebkind. Helsinki: Gaudeamus, 56 - 67.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.

- Linderborg, H. 2006. IkäMAMU. Ikääntyvät maahanmuuttajat –verkosto projektin (2003 - 2005) loppuraportti. Vanhustyön keskusliitto. Viitattu 8.9.2006. <http://www.vanhustyonkeskusliitto.fi/image.ph?i=1&tid=100858&n=Loppuraportti.pdf>.
- Maahanmuuttajat 2006. Jyväskylän kaupunki, sosiaali- ja terveystalvet. Viitattu 12.9.2006. <http://www.jkl.fi/sote/maahanmuuttajat>.
- Marin, M. 2002. Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: lähetyksistä ja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Toim. E. Heikkinen & M. Marin. Vammala: Tammi, 89 - 114.
- Marin, M. 2003. Sosiaaliset verkostot. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. M. Marin & S. Hakonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 72 - 93.
- Matinheikki-Kokko, K. 1997. Monikulttuurinen Suomi. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. P. Pitkänen. Helsinki: Edita, 9 - 20.
- Mäkelä, R. 2002. Yhteisöllisyydestä: perusteluja, tulkintoja, menetelmiä. Kiljavan opisto. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Pori: Kehitys Oy.
- Nieminen, M. 2006. Jyväskylän väestö 31.12.2005 kansalaisuuden, syntymämaan ja kielen mukaan. Tilastokeskus. Sähköpostiviesti 20.9.2006. Vastaanottaja K. Pölkki. Vastaus ikääntyneiden maahanmuuttajien määrään Jyväskylässä.
- Niemistö, R. 2004. Ryhmän luovuus ja kehityshedot. 6. p. Tampere: Palmenia-kustannus.
- Noppiari, E. & Leinonen, S. 2005. Vanhuksen kokonaisvaltaista terveyttä edistävä mielenterveys. Teoksessa Laatu vanhustyöhön. Toim. E. Noppiari & P. Koistinen. Tampere: Tammi, 36 - 89.
- Paasivaara, L. 2004. Kuuleeko palvelujärjestelmä vanhuksia? Vanhuksen äänen arvo. Teoksessa Vanhuksen äänen kuuleminen. Toim. H. Kankare & H. Lintula. Hygieia. Helsinki: Tammi, 19 - 34.
- Palomäki, H. 2003a. Ikääntyneelläkin on oikeus hyvään kotoutumiseen. Ajankohtaista. Vanhustyön keskusliiton tiedotuslehti Geronstory 3, 6.
- Palomäki, H. 2003b. Ikääntyneet maahanmuuttajat ja yksinäisyys. Ajankohtaista. Vanhustyön keskusliiton tiedotuslehti Geronstory 2, 6.
- Palomäki, H. 2004. Omassa kodissa – omilla mausteilla. Yhteenveto. Ajankohtaista. Vanhustyön keskusliiton tiedotuslehti Geronstory 1, 5.
- Pennigton, D.C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Suom. M. Ahokas. Gaudeamus.
- Pulkkinen, P. 2003. Kuvallinen ilmaisu. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. M. Marin & S. Hakonen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Pohjolainen, P. 1999. Ihmisen elämäntyylit. Artikkelikokoelmassa Ikäihmiset kehityksen kantajina. Toim. H. Allahwerdi. Suomen YK-liitto. Viitattu 9.9.2006. [Http://www.ykliitto.fi/maakansa/ikaihlm/7-ikaihlm.html](http://www.ykliitto.fi/maakansa/ikaihlm/7-ikaihlm.html).
- Puusaari, H. 1997. Kulttuurinmuutos koettelee maahanmuuttajaa: psykososiaalinen kohtaaminen. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Toim. P. Pitkänen. Helsinki: Edita, 21 - 32.
- Päiväkeskukset 2006. Ikääntyminen. Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystalvet. Viitattu 12.9.2006. [Http://www3.jkl.fi/sotepa/ikaantyminen/paivakeskukset.shtml](http://www3.jkl.fi/sotepa/ikaantyminen/paivakeskukset.shtml).
- Päivärinne, S. 2002. Ikääntyvät ja ikääntyneet maahanmuuttajat. Teoksessa Vanhuus vieraalla maalla. Toim. E. Jaakkola. Ikääntyvät maahanmuuttajat –projekti vuonna 2002. Ituja vanhustyöhön. Vanhustyön keskusliiton raportti nro 1/2003. Helsinki: Tyylipaino.
- Pöytäri, J. 2005. Mitä on vertaistuki? 2000 - 2005. Teemat. Terveys & Henkinen hyvinvointi. Tukiasema.net. Viitattu 9.9.06 [Http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=344](http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=344).
- Ruoppila, I. 2002. Psykkisen toimintakyvyn tukeminen. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Toim. E. Heikkinen & M. Marin. Vammala: Tammi, 119 - 143.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saarenheimo, M. 2003. Kulttuurinen ikääntyminen. Vanhustenviikon juhlaseminaari Rovaniemellä 6.10.2003. Ajankohtaista. Vanhustyön keskusliiton tiedotuslehti Geronstory 3, 7.
- Sainio, E. 2004. Ikääntyvien tulevaisuuden näkökulmia. Vanhuksen ääni. Teoksessa Vanhuksen äänen kuuleminen. Toim. H. Kankare & H. Lintula. Hygieia. Helsinki: Tammi.
- Salokangas, T. & Tossavainen, T. 1999. Ikääntyvän maahanmuuttajan kotoutuminen. Ituja vanhustyöhön. Vanhustyön keskusliiton raportti nro 2 / 1999. Helsinki: Tyylipaino.
- Silfverberg, P. 2005. Ideasta projektiksi. Projektinvetäjän käsikirja. Planpoint Oy. Työministeriö. Viitattu 8.12.2005. [Http://www.mol.fi/esf/ennakointi/raportit/pvopas.pdf](http://www.mol.fi/esf/ennakointi/raportit/pvopas.pdf).
- Suomi, A. 2003. Menetelmällisyyden perusteluja. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. M. Marin & S. Hakonen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tietäväinen, S. 2003. Yksilöllisyys ja sosiaalinen vanhustyössä –vaihtoehtoja medikalisaatiolle? Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimukset ja selvitykset. Nro 6. Tampere.
- Tuomi, J. 2003. Maahanmuuttajavanhuksia ei saa unohtaa kotouttamistyössä. Pääkirjoitus 16.1.2003. Sosiaaliturva 1, 91, 2.

Vanhuspoliittinen ohjelma 2001. Turun kaupunki. Vanhuspoliittinen ohjelma 2003 - 2006. Turun kaupungin vanhustenhuollon johtoryhmä 24.10.2001. Viitattu 5.9.2006. [Http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=5293&GUID={C632C3E3-2D5F-4939-B514-A6F6A93379C9}](http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=5293&GUID={C632C3E3-2D5F-4939-B514-A6F6A93379C9}).

Vaarama, M. & Lehto, J. 1996. Vanhuspalvelujen rakennemuutos 1988 - 1994. Teoksessa Sosiaali- ja terveyspalvelujen rakennemuutos. Laitoshoidon vähentämisestä avopalvelujen kehittämiseen. Toim. R. Viialainen & J. Lehto. Stakes. Raportteja 192. Jyväskylä: Gummerus.

Vaarama, M., Hakkarainen, A., Voutilainen, P. & Päivärinta, E. 2000. Vanhusten palvelut. Teoksessa Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2000. Toim. H. Uusitalo, A. Parpo & A. Hakkarainen. Stakes. Raportteja 250. Jyväskylä: Gummerus.

Vaarama, M., Voutilainen, P. & Kauppinen, S. 2005. Ikääntyneiden hoivapalvelut. Teoksessa Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2005. Toim. M. Heikkilä & M. Roos. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus.

Vapaaehtoistoiminnan keskus VaPari ja Suomen Punaisen Ristin Jyväskylän osasto 2006. Viitattu 12.9.2006. [Http://www.redcross.fi/aktiivit/osastot/lansisuomi/jyvaskyla/toiminnan_esittely/fi_FI/vapari/](http://www.redcross.fi/aktiivit/osastot/lansisuomi/jyvaskyla/toiminnan_esittely/fi_FI/vapari/).

Vihantola, J. 2002. Ikääntyvien maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksia Jyväskylässä. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virma –projekti 2006. Mielekkään elämän Verkosto MAMU – ikääntyneille. Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki. Viitattu 12.9.2006. [Http://www.kyt.st/kyt.jsp?sivu=16](http://www.kyt.st/kyt.jsp?sivu=16).

Weckroth, M. 1999. Askartelu vanhustyössä. Toimintatutkimus askartelutoiminnan kehittämistä. Vieryttä vuosiin. Vanhustyön keskusliitto. Helsinki: Tyylipaino.

LIITTEET

Liite 1. SWOT - analyysi

SWOT – analyysi

sisäiset

<p>vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - projekti kuuluu opintoihin, mahdollisuus keskittyä yhteen asiaan, toisin kuin työelämässä - ohjaus koulun puolesta - tukea myös yhteistyökumppaneilta - motivaatio mielenkiintoista aihetta kohtaan 	<p>heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - ajan käytön organisoiminen - omien vahvuuksien ja taitojen käyttö uudenlaisessa toiminnassa - ennakointi ja toiminnan suunnittelu siten, että innostetaan asiakkaita osallistumiseen ja toiminnan suunnitteluun
<p>mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - mahdollisuus luoda uutta - mahdollisuus eri sektoreiden väliseen yhteistyöhön 	<p>uhkat</p> <ul style="list-style-type: none"> - muut opinnot hidastavat työn etenemistä - kirjallista tietoa aiheesta vaikea löytää - onko 8 kokoontumiskertaa riittävä tavoitteiden saavuttamiseksi

ulkoiset

<p>vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteistyökumppaneiden vahva ammattitaito ja asiakasryhmien tuntemus - tilojen saatavuus toiminnan toteuttamiselle 	<p>heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - ohjaajien ja yhteistyökumppaneiden toiveet ja ajatukset -> aiheen rajaaminen - yhteistyöhön käytettävän ajan puute - tiedonkulku
<p>mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteistyökumppanit tiedostavat aiheen merkityksen ja näkevät kehittämishaasteet - asiakkailta löytyy voimavaroja, kun niiden esiintuominen mahdollistetaan 	<p>uhkat</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakkaiden löytäminen ja saaminen mukaan toimintaan - asiakkailta ei yhteistä kieltä -> nousee liian suureksi kynnyskynnyksekseksi - toiminnalle ei saada jatkuvuutta, joka on tavoitteena

HALUATKO UUSIA YSTÄVIÄ?

Tule mukaan ikääntyneiden monikulttuurisuuskerhoon Huhtasuon päiväkeskukselle (Nevakatu 2) keski-
viikkoisin 8.3. alkaen
klo 14:30.

Ohjelmassa mm. kädentaitoja ja luovaa tekemistä yhdessä...

Ohjaajat:

Kati Pölkki

Sosiaali-alan opiskelija/ amk

Marjaana Mustamaa

Sosiaali-alan opiskelija / amk

YHTEISTYÖSSÄ:

Kaupunkiseurankunnan maahanmuuttajatyö

Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut

VaPari

Liite 3. Ryhmäläisten haastattelulomake**MONIKULTTUURINEN KERHO HUHTASUOLLA
8.3- 10.5.06****LOPPUHAASTATTELU**

Tausta: maahanmuuttaja / paluumuuttaja
suomalainen

Tiedottaminen ja ennakkokäsitykset

1. Mistä kuulit monikulttuurisesta ryhmästä?

2. Oletko aikaisemmin osallistunut toimintaan, jossa on sekä suomalaisia että maahanmuuttajia?

3. Millaisia odotuksia/ ajatuksia sinulla oli kerhon toiminnasta?

4. Miksi päätit lähteä ryhmään mukaan?

5. Mitä ajattelet ikääntymisestä?

6. Mitä kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa sinulle merkitsee?

7. Mitä yhteisöllisyys(yhteiseen toimintaan osallistuminen) sinulle merkitsee?

Ryhmän toiminta

8. Onko ryhmä tarjonnut sinulle mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin?

9. Millaiseksi olet kokenut monikulttuurisuuden kerhossamme?

10. Tapaatko muualla eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä?

11. Ovatko ryhmäläiset mielestäsi voineet vaikuttaa ryhmän toimintaan?

12. Millaisesta ryhmätoiminnasta olet pitänyt?

13. Millaista toimintaa olisit kaivannut lisää?

14. Kuinka toimintaa voisi mielestäsi kehittää?

15. Mitä kanssakäyminen muiden ryhmäläisten kanssa on sinulle merkinnyt?

16. Onko tämänkaltainen monikulttuurisuusryhmä mielestäsi tarpeellinen?

Liite 4. Toimeksiantajien ja yhteistyökumppaneiden loppupalaverin asialista

MONIKULTTUURISUUS KERHON
JA OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖPALAVERI
Marjaana Mustamaa ja Kati Pölkki

Paikka ja aika:

(palaveriin osallistuvien nimet)

ASIALISTA

1. Kerhon toiminnasta tiedottaminen ja kerhon alkaminen
2. Kerhon toiminta
3. Kerhon osallistujat ja ryhmän muodostuminen
4. Yhteistyötoimijoiden roolit
5. Kerhon päättyminen ja toiminnan jatkuminen Virma-projektissa
6. Opinnäytetyö raportin muotoon

Toteutetaan palaveri avoimena haastatteluna, eli nauhoitamme keskustelun arviointia varten.

Käydään läpi opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutumista em. kohtien mukaan ja yhteistyökumppanit voivat esittää omat näkemyksensä ja arvionsa toiminnan onnistumisesta ja kehittämiskohdista.